

# NÕUKOGUDE KOOL



Nr. 2 — 1941

---

RK PEDAGOOGILINE KIRJANDUS  
TALLINN

## Sisukord:

	Lk.
NSV Liidu marssal <b>K. J. Vorosilov</b> (pilt) . . . . .	81
<b>Punaarmee ja Sõja-Merelaevastiku päevaks:</b>	
Marssal <b>K. J. Vorosilovi</b> kõne N. Liidu Ulemnõukogu erakorralisel 4-ndal istungil 1939. a. . . . .	82
<b>A. Abramov</b> . Nõukogudemaa kaitses . . . . .	86
<b>Rahvusvaheliseks naistepäevaks:</b>	
<b>A. Haberman</b> . Rahvusvaheline naistepäev . . . . .	93
<b>Kasvatusteadusest:</b>	
<b>Joh. Käis</b> . Lenini õpetus haridusest ja kommunistlikust kasvatusest (järg) . . . . .	97
<b>T. K. Čugujev</b> . Kujutelmade ring nõukogude lastel, võr- reldes revolutsioonielsete laste omaga . . . . .	117
<b>Kasvatus- ja õppetööst:</b>	
<b>A. Valsiner</b> . Ühiskondlik-poliitiline kasvatus õppe- tundides . . . . .	123
* * * Isamaa kaitse (näidistund Konstitutsioonist) . .	128
<b>J. Uustalu</b> . Keeleõpetuse küsimused VNFSV õpetajate vaekausil . . . . .	132
<b>Bibliograafiat:</b>	
„Õpetaja raamatukogu“ . . . . .	142

Sichergestellt durch Einsatzstab RR  
Reval.

Es 18

Kõigi maade proletaariased, ühinege.

# NÕUKOGUDE KOOL

EESTI NÕUKOGUDE SOTSIALISTLIKU VABARIIGI HARIDUSE RAHVAKOMISSARIAADI  
PEDAGOOGILINE AJAKIRI

Nr. 2

Veebruar

1941



**Kliment Jefremovič Vorošilov.**

Nõukogude Liidu esimene marssal, Rahvakomissaride Nõukogu  
esimehe asetäitja. Sai 4. II 1941 60-aastaseks.

# Punaarmee ja Sõja-Merelaevastiku päevaks.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu marssal K. J. Vorosilovi kõne N. Liidu Ülemnõukogu erakorralisel 4-ndal istungil augustis 1939. a.

Seltsimehed, Ülemnõukogu saadikud!

NSV Liidu Rahvakomissaride Nõukogu esitas teile läbivaatamiseks seaduseelnõu „Üldisest sõjaväeteenistuse kohustusest“. Selle seaduse eluline tarvidus on dikteeritud ennekõike meie Stalinliku Konstitutsiooni poolt, mille määrustega praegu kehtiv seadus on mõnesuguses vastuolus.

Stalinlik Konstitutsiooni § 132\*) ütleb: „Üldine sõjaline kohustus on seaduseks“ ja edasi — „Sõjaväeteenistus Tööliste ja Talurahva Punaväes on NSV Liidu kodanike austavaks kohustuseks.“

Kuna aga kehtiva seaduse § 1 on redigeeritud järgmiselt: „NSV Liidu kaitse, relvadega käes, teostatakse ainult töörahva poolt. Mittetöötavate elementide peale pannakse teissuguste kohustuste täitmine NSV Liidu kaitse teenimisel.“

Peale selle on uue seaduse andmise esile kutsunud ka need muutused, mis on toimunud viimasel ajal meie rahva ja riigi arengus.

Seadus „Kohuslikust sõjaväeteenistusest“ oli vastu võetud Kesktäitevkomitee ja Rahvakomissaride Nõukogu poolt 13. aug. 1930. a., s. o. täpselt üheksa aastat tagasi.

Selle aja vältel Nõukogude rahvas, keda juhib Lenini-Stalini partei, on saavutanud suurimat edu töötava rahva riigi organisatsioonis ja kindlustamises ning sotsialistlikus ülesehitustöös Nõukogude Liidus.

Meie maal on nüüd ekspluataatorlikud klassid lõplikult likvideeritud ning töölised, kolhoosnikud ja nõukogude intelligents on lahutamatult liitunud üheks, üldiseks tööriiniks.

Meie maa on sotsialismi ehitavast maast muutunud võidu-saavutanud sotsialismi maaks. Sotsialismi võidud tegid võimalikuks nõukogude kodanike täielise üheõiguse, mis on kinnistatud Stalinliku Konstitutsiooniga. Kõik see ja palju muudki muutis selle sotsiaal-poliitilise aluse, millele 9 aastat tagasi oli rajatud praegu kehtiv „Seadus kohuslikust sõjaväeteenistusest“.

\*) Eesti Nõukogude Sotsialistliku Vabariigi Konstitutsiooni § 104. Toim.



Põhjalikud muutused on toimunud selle aja jooksul ka meie riigi relvastatud jõudude ehituses, organisatsioonis ja komplekteerimises. Küllalt on näidata, et Punaarmee ja Sõja-Merelaevastiku rahuaja arvuline koosseis viimase 9 aasta kestel kasvas rohkem kui 3,5 korda.

Selle kõrval pean kohaseks märkida, et Punaarmee ja Sõja-Merelaevastiku arvuline kasv vastab täiesti sellele rahvusvahelisele olukorrale, mida meie Valitsus, partei Keskkomitee ja seltsimees *Stalin* alati tähelepanelikult ja teravalt jälgivad, arvestades kõiki ta iseärasusi ja kõverkäike.



Nõukogude Liidu marssal, Kaitse Rahvakomissar  
S. K. Timošenko.



Nõukogude Liidu marssal  
S. M. Budjonnõi.

Meie riik, seltsimehed, on isesugust tüüpi ja ainus maailmas. Ta on ümber piiratud meie vaenulise kapitalistliku maailma riikide poolt. See pärast sotsialismimaa kaitse peab arvestama ainult oma jõudu ja ressursse. Mõistagi, meie partei geenius ja meie maa tüürimehe — meie *Stalini* — läbinägelikkus on soliidseks liidetavaks ürituste summas meie Kodumaa kaitseks.

Armee ja Laevastiku arvulise kasvu kõrval kasvasid ka ja arenesid sõjatehnika ja -relvastus, millega on küllastatud meie relvastatud jõud. Kõigest sellest, seltsimehed saadikud, olete te hästi informeeritud, ja ma luban endale ainult väheste arvuliste andmetega seda meenutada.

Võrreldes Punaarmee ja Sõja-Merelaevastiku lahingutehnika progressi üheksa aasta kestel, saame järgmise pildi. Kui võtta a. 1930 — 100%, siis saame:

Tanke oli 1930. a. — 100<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, praegu (s. o. 1939. a. Toim.) — mul on isegi tülakas nimetada numbreid, seepärast ei nimeta ma protsente, vaid ütlen, mitu korda on toimunud suurenemine — meil on tanke 43 korda rohkem.

Lennukeid oli 1930. a. 100<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, praegu — 656<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, s. o. kasv 6,5 korda.

Raske, keskmise ja kerge suurtükiväe alal oli 100<sup>0</sup>/<sub>0</sub> a. 1930, nüüd 692<sup>0</sup>/<sub>0</sub> ehk peagu 7 korda rohkem.

Väikekaliibrilise tangitõrje ja tangisuurtükiväe alal 100<sup>0</sup>/<sub>0</sub> vastu a. 1930. on meil nüüd 70 korda rohkem.

Käsi- ja automaat-kuulipildujaid 100<sup>0</sup>/<sub>0</sub> asemel a. 1930 on meil praegu 539<sup>0</sup>/<sub>0</sub> ehk peagu 5,5 korda rohkem.

Mehaanilisi hobujõude ühe mehe kohta a. 1930 toleaeagses arvulises koosseisus, oli meil 3,07. Praegusel ajal, nagu ma juba ütlesin, enam kui 3,5 korda suurenenud arvulises koosseisus on meil 13 hobujõudu ühe mehe kohta.

Sõja-Merelaevastiku tonnaaž on kasvanud 100<sup>0</sup>/<sub>0</sub>-lt 1930. a. 130<sup>0</sup>/<sub>0</sub>, s. o. meil on praegu 230<sup>0</sup>/<sub>0</sub>.

Punaarmee ja Punalaevastiku arvulise koosseisu, relvastuse ja sõjatehnika kasv on põhjalikult muutnud ka meie kaitse sisemist struktuuri ja organisatsioonilist ehitust. Sellele vastavalt toimusid suured muutused mitmesuguste sõjaväe liikide ja üksikute sõjaliste erialade suhetes. Ilmus suurel arvul uusi sõjalisi organisme ja sõjaväelisi ühendeid, järelikult ka uusi eriteadlasi. Punaarmees ja Punalaevastikus kasvas tugevasti arvult, poliitiliselt ja oma erialalises kvalifikatsioonis juhtiv koosseis, see jääv ja väärtuslikem kapital meie kaitses. Ühtaegu muutusid keerulisemaks teenistuse tingimused reameestel ja eriti juhtival koosseisul.

Meie Armee ja Laevastik, küllastatud keerukaimast sõjatehnikast ning igasugustest masinaist ja mehhanismidest, vajab nüüd, rohkem kui see oli varem, tohutut arvu kõrge kvalifikatsiooniga spetsialiste reameeste ja juhtivas koosseisus. Eriti juhtivas koosseisus.

Kõiki loeteldud tingimusi, samuti ka paljusid teisi, kehtiv seadus „Kohuslikust sõjaväeteenistusest“ muidugi ei võinud arvestada, ja seepärast ta tulebki asendada uue seadusega. Ometi ma mõtlen, me ei hakka kurtma selle üle, et nõukogude elu, meie riigi ja ta relvastatud jõudude tormiline areng jõudsid kehtivast seadusest ette, seda enam et Punaarmee ja Sõja-Merelaevastik täieliselt peegeldavad meie Kodumaa suuri saavutusi. Meie riigi kaitseüritustes, sotsialismi relvastatud jõudude üles-

*ehituses peegeldub nagu peeglis Nõukogude rahva võidukas arenemiskäik, Lenini-Stalini partei juhtimisel, suure Stalini targal eestvõttel.*

Andnud lähemaid selgitusi seaduseelnõu iga peatüki kohta, milledest üks kõneleb ka sõjalisest ettevalmistusest mittetäielistes keskkoolides ja keskkoolides, alates 5-ndast õppeaastast, ütles marssal Vorošilov oma kõnet lõpetades:

*Seltsimehed saadikud! Lõpuks tahan ma ütelda, et uus seadus „Üldisest sõjaväekohustusest“, mis loodetavasti võetakse vastu NSV Liidu Ülemnõukogu poolt, saab tugevaks aluseks, millel Punaarmee ja Sõja-Merelaevastik arenevad veel edasi ja kujunevad veelgi võimsamaks, veelgi tugevamaks.*

*Nõukogude Liidu relvastatud jõud olid alati oma rahva lihaks ja vereks ning ühes temaga nad liikusid edasi raskuste võitmise teel, edu ja võitude teel.*

*Nagu kogu maa, nii ka Punaarmee ja Sõja-Merelaevastik kõigil oma arenemise etappidel, kõigi ülesannete ja ülesehituse lahendamisel ning relvastatud võitluses vaenlasega — alati nägid endi ees suure Lenini-Stalini parteid ja meie tarka juhti seltsimees Stalinit.*

*Ja nüüd, millal kogu maailm on sõjaeelses palavikus, Punaarmee ja Sõja-Merelaevastik, uhked teadmises, et koos Nõukogude Liidu relvastatud jõududega niihästi kogu meie kuulsusrikas rahvas ja valitsus kui ka Lenini-Stalini partei ja meie tark juht Stalin ikka rahulikult ja intensiivselt töötavad selleks, et iga hetk olla täielises lahinguvalmiduses. Nõukogude Liitu ei taba rahvusvahelised sündmused ootamatult, kui äkilised ja ähvardavad nad ka oleksid. Aga need härrad, kellede segaseks muutunud mõistus ei lase neid näha Nõukogude Liitu niisugusena, nagu ta on tõelisuses, alati saavad näitlikke õppetunde seni, kuni nad ei saa aru, et suur Nõukogude rahvas evib ja saab alati evima oma suure ja võitluses vaenlasega hirmsa relvastatud jõu, mis alati purustab igaühe, kes julgeb riivata võiduka Nõukogude rahva pühi õigusi, maad ja au.*

**Elagu meie rahvas ja ta kuulus valitsus!**

**Elagu Lenini-Stalini partei!**

**Elagu meie suur Stalin!**

## Nõukogudemaa kaitsest.

Kogu maailmas, kõigis maades, mis on haaratud või alles haaramata teisest imperialistlikust maailmasõjast, on käimas pöörane sõjavarustuse tootmine. Suurtükimürske ja kahureid, püssikuule ja püsse, tanke ja lennukeid annab tagala.

Seltsimees Stalin ütles XVIII Parteikongressil, et „me oleme valmis kahekordse löögiga vastama sõja süütajate löögile“. Neid sõnu tuleb kõvasti meeles pidada kõigil neil, kes veel ei ole lakanud mõtlemast sõjaretkele NSV Liidu vastu.

Me püüame säilitada rahu. Aga kui meie kallale tullakse, siis meie võimas tööstus varustab sõjaväge kas või kui suure hulga relvadega ja laskemoonaga. Kui ainult iga kümnes isik läheb rivisse, siis meie kodumaa paneb välja üheksateistkümne-miljonilise hulga relvastatud rahvast. Kuid see pole veel kõik: kogu rahvas, niihästi rindel kui tagalas, saab töötama võidu heaks.

Nagu teada, hobused ei lenda. Kuid 12 miljonit hobujõudu Nõukogude lennukite mootoreis võivad õhku tõsta meie vahvaid lendureid.

Mitmed miljonid hobujõudu sisalduvad meie tankide ja soomusautode teraskattes.

Kui kokku arvata hobujõud, mis liikuma panevad meie lennukeid, tanke, mitmesuguseid veokeid, kaevikukaevamismasinaid, kõiksugusteks otstarveteks määratud autosid, mootorrattaid, kogu meie sõjaväe mehaanilist relvastust, ja jagada see kõik punaarmeeleaste arvuga, siis osutub, et 13 mehaanilist hobujõudu abistavad iga meie punaarmeeleaste võitluses.

Üksainus meie laskekorpus võib minutis vaenlase peale lasta umbes 80.000 kilogrammi mürske, miine, püssigranaate ja kuule, parim laskekorpus Euroopas — Prantsuse oma teise imperialistliku sõja algul — aga ainult 61.000.

Katsume välja arvutada, mida võivad ära teha meie 80.000 Vorošilovi kilogrammi ühes minutis.

Oletagem, et kõik need kilogrammid on väikeste 76-millimeetriste kahurite kuulid. Seesugusest suurtükist lastud kuul puurib maasse trehtri, mille sügavus on 70 cm ja läbimõõt  $1\frac{1}{2}$  meetrit. Niisuguste trehtritega võib ühe minutiga katta  $18\frac{1}{2}$  kilomeetri pikkuse maariba. Need kuulid tõstavad õhku 5000 m<sup>3</sup> mulda. Säärane on minuti aega kestnud tulistus ühe meie laskekorpuse poolt 76-millimeetriste kuulidega.



Kui endale kujutella mullast purskkaevu, mille võib tõusma panna viieminutine tulistus ühe laskecorpuse poolt, siis sellise purskkaevu juga, mille laius oleks näit. 5 meetrit, ulatuks stratosfääri alumise piirini.

Üks 76-millimeetrine kahur võib minutis anda 15 kuni 16 lasku. See tähendab, et ta viskab minutis välja 100 kilogrammi kuule. Ent 100 kilogrammi kuule annab kuni 30.000 erisuguse kaaluga kilde. Milline määratu tulistamisjõud on juba ühelainsal väikesel kahuril!



Automaatpüssidega relvastatud laskediviisi vahvad võitlejad paraadil.

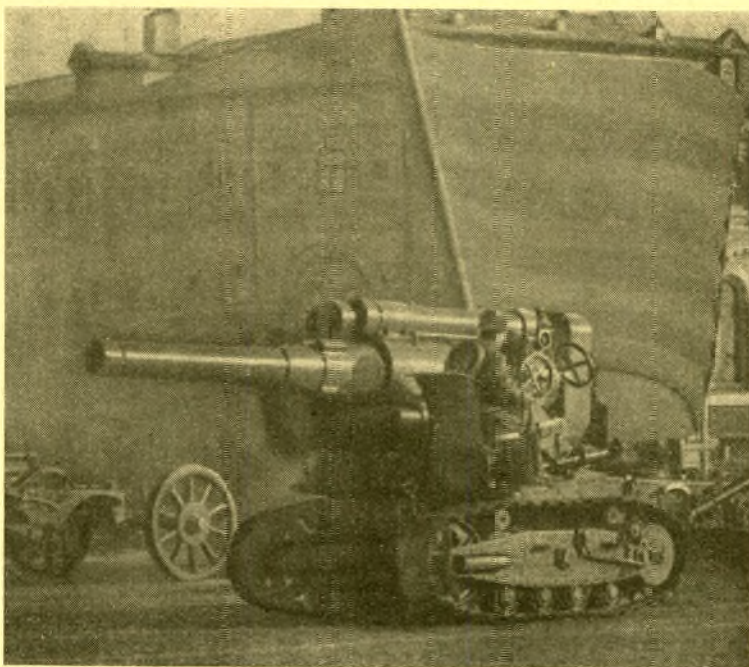
Aga mida peab tagalas tegema üheainsa 76-millimeetrise kahuri jaoks? Saksa spetsialistid on välja arvestanud, et selleks tuleb kulutada, arvestades kõiki malmi valmistamiseks vajalikke materjale, teiseks terast, millest kuul välja treitakse: rauamalmi 16 kg, toorterast 6,5 kg, lubjakivi 7 kg, koksi 6,5 kg, sütt 20,6 kg, püssirohtu, vaske ja teisi materjale 1 kg, kokku 57,6 kg.

Umbes 60 kilogrammi kõige väärtuslikumaid materjale kulutatakse selleks, et visata vaenlase peale kilogramm püssirohtu teraskestas.

Isegi kui oletada, et 1 miljard 200 miljonit kahurikuuli, mis lasti esimeses maailmasõjas, olid vaid 76-millimeetrise kaliibriga, ka siis osutub, et

nende tootmiseks tuli kulutada lugematu hulk kõiksugu materjale, nimelt 70 miljonit tonni.

Niisugune arvutus on õigupoolest liig väike antud. Tõepoolest tuleb see arv märksa suurem võtta. Miks? Sellepärast, et 76-millimeetrised kuulid on ühed kõige väiksemad. Raskekahurvägi laseb poolteist sada ja kaks-sada korda raskemate kuulidega.

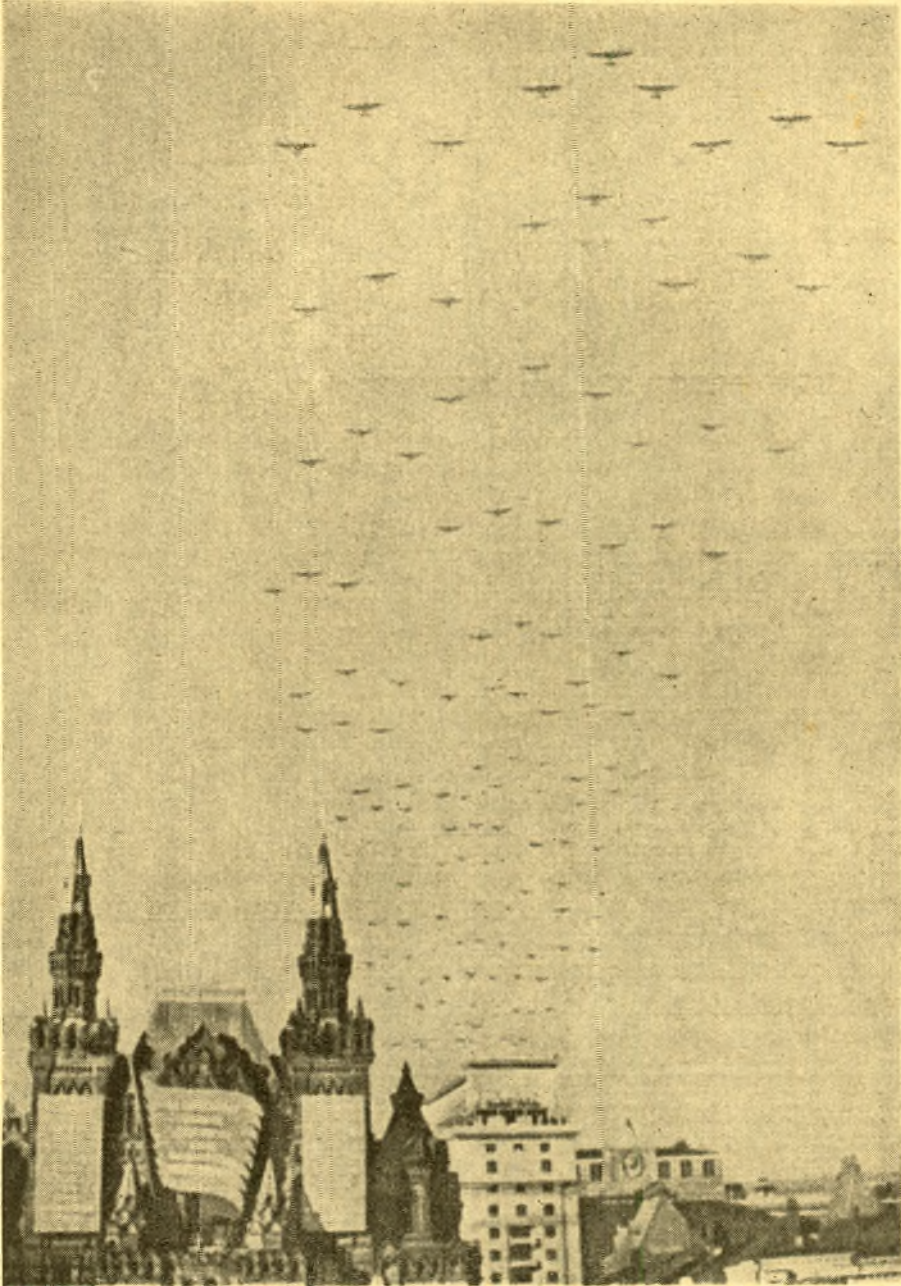


Nõukogude suurtükivägi — võimas jõud.

Kuid oletame, et ainult 70 miljonit tonni aineid kulutati kuulide valmistamiseks. Pidage meeles, et see on niisama suur materjalide hulk, mida vaja 22 miljoni malmi tootmiseks. See on 4 miljoni raudteevaguni laadung.

Me evime maailma suurima lennuväe. Meie lennukid võivad ühelainsal õhusõidul kaasa võtta üle 6 miljoni lennukipommi. Seda on rohkem sellest, mida võivad kaasa võtta mitme suurriigi kõik sõjalennukid kokku.

Need, kes mõtlevad meile kallale tungida, peavad meeles pidama, et kümned tuhanded Vorošilovi kilogrammid, mida üksainus meie laskekorpus võib ühes minutis välja tulistada, muutuvad kergesti tuhandeiks, kümneiks, sadadeks tuhandeiks — juba mitte enam kilogrammideks, vaid



Lennukid Punase väljaku kohal.

tonnideks surmakülvavaks metalliks, mida meie korpused võivad välja lasta mitme võitlusminuti kestel. Ja meie lennukid ei piirdu mitte vaenlase ühekordse pommitamisega. Ja mitte ainult üks maruline tuli ei lähtu meie tankide ja laevade kahureist.

Me räägime sageli tankidest, sest me armastame tanke. Oleme mitu korda näinud väikesi tankette, mis varustatud on ainult ühe kuulipildujaga. Me tunneme nobedaid kahurtanke — „maismaa-ristlejaid“. Kuid moodsais sõjavägedes on ka „maismaa-soomuslaevu“ — võimsaid läbimurdetanke.

„Maismaa-soomustankid kaaluvad kuni sada tonni. Neisse paigutatakse mitu mootorit, kokku umbes kahe-kolme tuhande hobujõuga. Säärane võimsus on vedureil, mis veavad raskeid kaubaronge.

Läbimurdetankid on kaetud käepaksuse, s. o. 50 kuni 60 millimeetri paksuse terassoomusega. Säärast soomust ei saa kergete tankitõrjekahurite kuulid läbistada. Mitmes tanki tornis seatakse üles võimsad kahurid ja üle kümne kuulipilduja. Sellise tanki meeskond koosneb kaheteistkümnest kuni viieteistkümnest mehest.

Rasketank ei tunne tõkkeit. Ta saab enam kui viis meetrit laiadest kraavidest üle. Ta murrab ja väänab enese alla kuni meetripaksusi hiiglapuid. Majade seinad pole talle tõkkeks. Sajatonnise löögiga murrab tank seintesse avaused ja läheb läbi maja.

Moodsail sõjavägedel on kasutada tuhandeid, mitmeid tuhandeid sääraseid koletisi igas suuruses. Ka Punaarmeel on küllaldaselt hulgal igas suuruses tanke — niivõrd küllaldaselt, et ta võib tagasi lüüa ükskõik missuguse vaenlase hoobi.

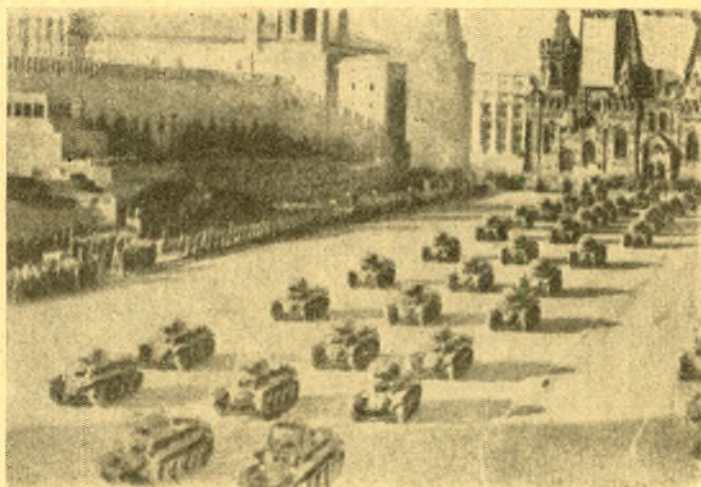
Esimesest maailmasõjast võttis Venemaa osa, evides üsna nõrga sõjalaevastiku. Pärast revolutsiooni tuli Nõukogude Liidul alata otsast peale oma sõjalaevastiku ehitamisega. Meil tuli ehitada palju laevu, sest et  $\frac{2}{3}$  meie piiridest on merepiirid. Kuid sõjalaev on üks kõige keerulisemaid moodsa tehnika konstruktsioone. Ainult kõrgesti arenenud tehnikaga maa on võimeline ehitama sõjalaevu.

Alguses ehitasime ainult väikesi sõjalaevu — torpeedopaate ja allveelaevu ja alles hiljuti, kui me olime jõudnud ühele esimesele kohale maailmas, asusime ehitama võimsaid sõjalaevu — ristlejaid, lahingulaevu-linkoreid (linkor — lineinõi korabl, lahingulaev). Niisuguseid sõjalaevu on ka kõige vägevamais riikides ainult üksikuid.

Ehitada linkorit, seda ujuvat kindlust, on keerulisem kui ütleme, võimast elektrijaama.

Poole meetri paksuse soomusega moodsa linkori kaal ulatub kuni 50.000 tonnini.

Niisuguse laeva pikkus on ligi veerand kilomeetrit. Et säärane kõikehävitatav hiiglamürakas võiks mööda merd kihutada 50-kilomeetrise kiirusega tunnis, peavad temas olema 50.000 hobujõuga masinad. See ületab võimsuselt kahekordselt elektrifikatsiooni esmiku — Lenini-nimelise Volhovi hüdroelektrijaama Leningradi lähedal. See on suure linna elektrijaama võimsus.



Tankid paraadil.

Linkor evib kõige suuremaid kahureid. Temal asetseb harilikult kolm torni, ülivõimsate kahuritega igas tornis. See linkori peamine kahuristik. Peamise kahuristiku kahurid paiskavad kümnete kilomeetrite kaugusele kuule, mis igäüks kaaluvad kuni poolteist tonni. Peamise kahuristiku kogupauk — see on tuhakspõletav tule ja terase orkaan.

Linkorite peal on lennukeid ja torpeedopaate; nad on nii küllastatud tehnikaga kui ükski teine konstruktsioon. Selle ujuva kindluse keerulist mehhanismi reguleerib poolteist tuhat meremeest.

Me oleme saanud hiigla raudteevõrguga riigiks. Me oleme saanud määratu lennuväega riigiks. Ja meie suur tööstuslik riik ehitab oma võimast mere- ja ookeanilaevastikku. Esimesed suured sõjalaevad on juba astunud Nõukogude sõjalaevastiku koosseisu hirmuks vaenlastele ja rõõmuks kogu maailma töötavale rahvale.

Punaarmee ülesandeks on kaitsta meie elu ja meie tööd. Aga kui meile kallale tungitakse, muutub meie sõjavägi, nagu sms Vorošilov ütles, kõige ründavamaks sõjaväeks maailmas.

Ja kuidas meie sõdurid oskavad tarvitada relvi, mis meie maa on neile kätte andnud! Laskem sellest meie vaenlastel enestel jutustada.

Hassanis leiti jaapani allohvitseri positsioonipäevik. See allohvitser oli Sato osast, Kamuri alajaotusest. Ta päevikus oli lugeda järgmist:

„Vastase raskete kahurite mürsud sajavad vahetpidamata meie positsioonide peale. Kell 14.00 ilmusid meie kohale vaenlase lennukid ja viskasid pomme. Kell 14.40 lendasid meie kohale rasked pommilennukid. Kell 15.30 ilmusid uuesti vastase lennukid. Kell 17.00 lendasid rasked pommilennukid uuesti meie peale ja viskasid alla hiigla suurusega pomme.“

Ja edasi:

„Sel päeval oli midagi hirmsat . . . Vahetpidamata tuli kuule ja mürske. Me jooksimise ühtelugu kohast teise. Söömisele polnud mõteldagi. 1. augusti keskpäevast alates poolteise öö-päeva kestel ei ole me üldse midagi sünninud . . . Võitlus kestab edasi . . . Õnnestus süüa ainult kurke ja sogast vett peale juua. Täna on päikesepaisteline päev. Kuid päikest polnud päeval näha. Meeleolu on masendatud. Äärmiselt sant enesetunne. Nõnda sõdida on absurdus . . .“

Jah! Kui vaja, varjavad meie sõjalennukid uuesti päikese vaenlaste eest ära, uuesti hakkab maa ägisema meie tankide raskuse all ja meie võimas kahurvägi pühib oma purustava metalliorkaaniga vaenlase sootuks maapinnalt.

Hassan — need on vaid „õied“ — „marjad“ on alles ees, ütles sms Vorosilov. Me lööme puruks igäühe, kes julgeb vaenuliselt läheneda meie kodumaa pühadele piiridele. See õnnestub sellepärast, et võitlema saab kogu meie hiiglasuur õnnelik kodumaa. See saab nii olema sellepärast, et meid juhivad kommunistlik partei ja meie kodumaa armsaim inimene — seltsimees Stalin.

Me elame kõige sündmusrikkamal ajal, kõige pinevamal ajal kogu inimkonna ajaloos.

Me võtame osa hiiglasliku maa titaanlikust ülesehitamistööst, selle maa, mis rahvaid viib kommunismile. Igapäevaste tööde-toimingute keermises ei jõua me igakord tagasi vaadata ja pilku heita äratehtule ja mitte alati me ei jõua seisatada ja vaadata tulevikku. Me harjume kõige sellega, mis toimub, me ei taju seda enam nii, kuidas kord ja kohus. Ometi sangarlik minevik, mitte vähem sangarlik olevik ja samuti tulevik, mis ka nõuab sangarlikkust, väärivad seda, et neid hästi tuntaks. Kunagi ei pea rahule jääma.

Võidu annab taltsutamatu püüdmine minna ikka edasi ja edasi. Neid seltsimees Stalini sõnu peab igäüks meeles pidama. Tuliste tähtedega peavad need sõnad põlema igäühe meie südames.

## Rahvusvaheline naistepäev.

Rahvusvaheline kommunistlik naistepäev on kogu maailma töötavate naiste pidupäev. 8. märtsil demonstreerivad NSV Liidu naised oma truudust sotsialismile ja Lenini-Stalini parteile. Seda päeva tähistavad naised Nõukogude Liidus suurimate töövõitudega ja kõrgeimate saavutustega kõigil aladel.

Kapitalistlikes riiges on 8. märts töötavale naisele helgeim päev tema rõõmutus elus. Sel päeval demonstreerib ta oma valmidust võidelda kommunismi võidu eest kogu maailmas. Sel päeval ammutab ta uut jõudu võitluseks kapitalismi vastu, et kord jõuda samade õiguste ja vabadusteni, mida naudivad Nõukogude Liidu õnnelikud naised.

Otsus pühitseda töötavate naiste päeva võeti vastu a. 1910 Kopenhaagenis II naissotsialistide rahvusvahelisel kongressil. Ettepaneku selleks tegi Klara Zetkin, naistöölisliikumise vanim juht ja selle silmapaistev organisaator.

Esimene naistepäev viidi läbi a. 1911 Saksamaal, Austrias, Taanis ja Šveitsis. Ta toimus loosungite all: „Valimisõigust naisele! Töötav naine sotsialistide ridadesse!“ See oli esimene üleskutse kõigi rahvaste tööta-vaile naistele koondada oma jõud võitluseks kapitalismi vastu — sotsialismi eest.

See päev tähistas töötava naise lülitumist võitleva proletariaadi ridadesse. Ta tähendas töötava naise saamist täisealiseks ja teadlikuks ühiskonnaliikmeks. Selle päeva loosungites oli kokku võetud töötavate naiste peanõue: osa võtta ühiskondliku elu avaldustest — nii väärtuste loomisest kui riikliku elu juhtimisest — võrdsetel alustel meestega.

A. 1913 peeti rahvusvahelist naistepäeva esmakordselt Prantsusmaal ja tsaristlikul Venemaal, kus päevast osavõtjaid areteeriti ja taga kiusati. Kuid mingi asi ei suutnud enam pidurdada ärganud naise teadlikku võitlust oma õiguste eest. Käsikäes ja külg külje kõrval töötava mehega võitleb ta halastamatu imperialismi vastu, kuni saavutab teenitud võidu Suures Oktoobrirevolutsioonis, — esialgu ühel kuuendikul maakerast.

Kogu kodanlik ajalugu on üks pidev näide naise õigusetust ja alandavast seisukorrast kapitalistlikes maades. Töötav naine ägab kahekordse orjuse all: kapitalismi ja oma koduse pisimajapidamise all. Mehe-proletaarlase tööpäev kapitalistlikus ühiskonnas on tihti väga pikk, naisel aga on ta veelgi pikem, sest tema kohustuste hulka suurendab kodune töö, mis

lasub täielikult naise õlul. Töötava naise elu on üks pidev puhkuseeta tööpäev, täis lõpmatuid muresid ja väheseid rõõmusid.

Inimkonna seisukohast arendava ja edasiviiva muutuse — tööstuse mehhaniseerimise — on kapitalist ära kasutanud enese huvides. Ta maksab töölisele vaid osa tema tasust, jättes teise osa enese taskusse. Naise tööjõu eest maksab kapitalist poole töötava mehe viletsast palgast, nõuab aga temalt samasugust intensiivsust ja kvaliteeti tööl. Kuid sellest on vähe, et naine annab kapitalistile oma tööjõu; sageli ta peab sellele lisaks andma veel iseenese. Naistöoline seisab tihti valiku eel: kas peremehele „vastu tulla“ või vallandatud saada.

Ainult sõjakohtute ees on töötav naine kodanlikes maades üheõiguslik mehega. Palju eesrindlikke töölisnaisi on langenud kodanliku terrori ohvriks koos töötava mehega. Kuigi juba naisžirondistid nõudsid: „Kui naisel on õigus tõusta giljotiini alla, siis peab tal õigus olema tõusta ka tribüünile!“ — pole naisel ometi valimisõigust veel paljudes kapitalistlikes maades, nagu Šveitsis, Prantsusmaal, Ungaris ja mujal.

Paljud alad on naisele suletud, teda hoitakse mustema töö jaoks. See pärast leidub kapitalistlikes riigis nii vähe naisi-spetsialiste. Töötaval naisel pole seal ei materiaalset ega ajalist võimalust täiendada oma teadmisi. Selle eest lokkab aga naiste seas „usuline haridus“, aidates süvendada harimatust ja tõntsust naiste ridades.

Kodanlus teeb igal pool tööliste seas kihutustööd „täishällidele“, kuid jätab loomata reaalsed võimalused selle nõude teostamiseks.

Nii kirik kui riik tunnistavad abielu vaid seaduse piirides. Väljaspool „seaduslikku abielu“ jääb naisel valida: kas langeda ühiskonna põlu alla, kanda üksi lapsekasvatuse raskusi, või hävitada „teo tagajärjed“, riskides elu ja tervisega.

Hoolitsemine ema ja lapse eest kapitalistlikes maades pole nimetamisväärne. Vastupidi — koos töötava naise kannatavad õiglusetuse all ka tema lapsed. Kui tihti peab ta, tööle minnes, jätma alaealised lukustatud uste taha! Sagedased laste põlemised ja seebikivilahuse joomised annavad tunnistust väärast olukorrast.

Kapitalist hakkab huvi tundma töölislapse vastu vaid siis, kui see on jõudnud ekspluateeritava ikka. Kõigis kodanlikes maades valitseb kohutav alaealiste ekspluateerimine. Ameerikas üksi on 1 miljon lapsi (alla 16 a.) töötamas vabrikuis ja tööstustes. Hiinas, Jaapanis, Indias on asi veelgi hullem: vanemad on sunnitud müüma oma lapsi, et päästa neid näljasurmast!

Häda ja viletsus sunnivad naist kapitalistlikes maades tegelema prostitutsiooniga. Selle küsimuse juures tõstab silmakirjalik buržua alati kisa



töötavate naiste moraalilangusest, targu vaikides tõelistest põhjustest ja prostitutsiooni tegelikest toetajaist, kelledeks on just jõukad klassid.

Tihti jääb naisele vaid üks väljapääs — tee külma hauda . . .

Alles Suur Oktoobrirevolutsioon tõi naisele igatsetud ja kauaoodatud vabaduse. Sotsialistlik revolutsioon vabastas ühel kuuendikul maakerast kõik rõhutatud klassid ja rahvad. Ta vabastas ka naise, kahekordse orja. Sotsialism ei tunne ekspluateerimist, sellepärast ei saa sotsialistlikus ühiskonnas olla ka naise ekspluateerimist. Nõukogude valitsus on töörahva valitsus: valitsemisest võtavad osa kõik töötajad, nii mehed kui naised.

Stalinliku Konstitutsiooni § 122 alusel — „Naisele antakse NSV Liidus meestega ühesugused õigused kõigil majandusliku, riikliku, kultuurilise ja ühiskondlik-poliitilise elu aladel.

Nende õiguste teostamise võimaluse kindlustab naistele neile mehega ühesuguse õiguse andmine tööle, töötasule, puhkusele, sotsiaalsele kindlustusele ja haridusele; ema ja lapse huvide riiklik kaitse, raseduse korral naisele puhkeaja andmine tööpalgaga edasimaksimisega; laialdane sünnitusmajade, lastesõimede ja lasteaedade võrk.“

Nõukogude naine on hääleõiguslik riigikodanik. Ta võtab osa valimistest ja on ise valitav. Nõukogude naine peab meeles Lenini ütlust: me peame oma inimesi kasvatama nii, et iga köögitüdruk oskaks valitseda riiki. Ta on juba asunud nende sõnade teostamisele: Nõukogude Liidu Ülemnõukogus on 205 naissaadikut; liiduvabariikide nõukogudes on saadikuist 1436 naised.

Kuid sellest on vähe, et naisel on poliitilised õigused. Selleks et naine oleks ka tõesti igas ühiskondliku elu avalduses võrdne mehega, on teda vaja välja kiskuda koduse majapidamise kammitsaist ja anda temale võimalus osa võtta ühiskondlikust tööst. Ainult kommunistlik ühiskond on võimeline vabastama naist, sest kapitalistlikus ühiskonnas jääb naine ikka koduseks orjaks, olgu seadused nii demokraatlikud kui tahes.

„Naist rõhub ja lähmatab väikemajapidamine, mis aheldab teda köögi ja lastetoa külge, röövib tema jõu närvesööva, tõntsiks tegeva ja ürgajaliselt ebaproduktiivse pisitööga. Naise tõeline vabastamine algab vaid seal, kus algab massiline võitlus väikemajapidamise vastu, või, õigemini, selle ümberehitamine sotsialistlikuks suurmajapidamiseks“ (Lenin).

Ühiskondlikud sööklad, sõimed, lasteaiad — need on abinõud, mis tegelikult vabastavad naise. Kusagil ei ole nii tihedat lastesõimede ja lasteaedade võrku kui Nõukogude Liidus. Kahtlemata on siingi veel palju teha, et nende arv muutuks küllaldaseks.

Nõukogude naine on juba asunud kasutama kõiki neid suuri võimalusi, mis talle loob sotsialistlik ühiskond. Ta ruttab pikkade sammudega järele nõukogude mehele, et seista tema kõrval üheväärses kaastöölisesena sotsialistlikus ülesehitustöös. Paljud naised on juba jõudnudki töötajate esiridadesse, on saanud stahhaanovlasteks. Meenutagem vaid naislööktöölisi tekstiilalal, õekesi Vinogradoveid, või stahhaanovlast Demčenkot põllumajanduses; või kartmatuid Nõukogude naislendureid. Sotsialismi maal on naine tunginud kõigile aladele ja vallutanud rea juhtivaid kohti. Ta on rahvasaadik, komandör, lendur, kolhoosijuhataja, insener, arst. Ta tegeleb tehnikuna, traktoristina, mäekaevurina. Ta õpib ülikoolis, tehnikumis, kursustel. Ta on uhke ja iseseisev naine, kes seisab omil jalgel ja võitleb omal käel.

Pärast 21. juuni pööret on ka eesti töötav naine muutunud aktiivseks. Tema, kes seni oli kõrvale tõrjutud peagu kõigist ühiskondliku elu avaldusist, võtab nüüd osa ENSV juhtimisest ja valitsemisest. Seitse naist on ENSV Ülemnõukogu saadikud. Viis naist on valitud NSVL Ülemnõukogu saadikuiks. Palju naisi on riigi ja majanduselu juhtivail kohtadel: vabrikudirektoreina, jaamaülematena, komissaridena. Paljud on siirdunud tehnika alale — traktoristideks, raudteelasteks, mehaanikuteks. Liikumist naiste kasuks on märgata ka koolitööpõllul. Kui enne 21. juuni pööret Eestis oli vaid 3—4 naisdirektorit keskkooli alal, siis nüüd on neid ligi kümme. Enne polnud ühtegi naist koolivalitsuste juhatajate seas, nüüd on neid 12%.

Kuid on tarvis veel palju ära teha, et aktiviseerida laialdasi naiste hulki, eriti maal, kus naise vaimne ja poliitiline areng kitsa majapidamisala tõttu jätab väga palju soovida. Siin on meie naisõpetajail kui töötava intelligentsi esindajail tänuväärt ülesanne — organiseerida haridustööd oma õdede, töölisnaiste seas; tuua nad välja koduse elu kitsaist raamidest; jagada nendega oma teadmisi.

Eesti naisõpetajad oma enamikus on ise võrsunud töötava rahva ridadest, seepärast ei tohiks neile raske olla leida teed tagasi naistöölise ja talupojanaise juurde. See tuleks kasuks mõlemale poolele, sest ärgem unustagem: intelligentsi töö kannab vilja vaid siis, kui ta on tihedasti seotud laialdaste töörahva massidega ja vastab tema vajadustele.

Eelolevat Rahvusvahelist Kommunistlikku Naistepäeva pühitseme me, Nõukogude Eesti naisintelligents — loosungite all:

Käsikäes naistöölisega uute saavutuste poole sotsialistlikus ülesehitustöös!

Koos Nõukogude mehega proletariaadi diktaatori kindlustamisele ja süvendamisele!

## Lenini õpetus haridusest ja kommunistlikust kasvatusest.

(J ä r g.)

7. novembril 1917 teostus Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon, mis hävitas ekspluataatorite klassi võimu ja andis töötavale rahvale vabaduse, ainelised hüved ja võimalused jõukaks ja kultuurseks eluks. Kui enne Oktoobrirevolutsiooni „kogu inimõistus, kogu ta geenius löi ainult selleks, et anda ühtedele kõik tehnika ja kultuuri hüved, teisi aga ilma jätta kõige hädavajalikumast — haridusest ja arenemisest“ (Lenin), siis proletariaadi võimuletulekuga muutusid kõik tehnika ja kultuuri saavutused töötava rahva üldiseks omandiks ja inimese mõistus ei muutu enam kunagi vägivalda ja ekspluatatsiooni vahendiks.

Pärast Suurt Oktoobrirevolutsiooni algas ka kooli- ja hariduselu ümberkorraldamine ja uuestiloomine kommunistlikus vaimus. Hoolimata rasket majanduslikust seisundist, võitlusest kodusõja rindel ja välismaiste interventidega, omistas Lenin suure tähtsuse kooli- ja haridusala korraldamisele, nagu seda selgesti ütlevad ta sõnad I Ülevenemaalisel hariduskongressil (1918. a.): „Ü h e k s o s a k s selles võitluses, mida me praegu peame, on rahvahariduse asi“ (Teosed XXIII, 198). Oma targa, kaugale tulevikku tungiva pilguga nägi Lenin, et tootluse ja tööviljakuse tõusuks, millela pole võimalik teostada kommunismi, on tingimata vajalik rahvamasside hariduse ja kultuurilise taseme tõstmine. Sotsialistlik revolutsioon, andes kõik võimu ja tootmisvahendid proletariaadi kätte, viib paratamatult ka kultuurilisele revolutsioonile. Sotsialistlik revolutsioon ei lõpe, vaid alles algab võimu vallutamiselega proletariaadi poolt, sest ta ülesanne on kasutada töötava rahva võimu uue, kommunistliku ühiskonna loomiseks. Kultuuriline revolutsioon, hüljates kodanliku hariduse ja kasvatuse ideaalid, avab tööliklassile tee sotsialistliku kultuuri loomiseks, mis on hoopis kõrgem kapitalismi ajastu omast. Rahvahulkade hariduslik ja kultuuriline tõus „läheb nüüd hiigla kiirusega, mida ei näe kodanlikust rutiinist pimestatud inimesed, kes ei suuda mõista kuipalju tungi valguse poole ja initsiatiivsust ilmneb nüüd rahva „madalustes“ tänu nõukogude korrale“ (1918; Lenin, Teosed XXII, lk. 454.)

Uue, proletaarse kultuuri loomisel ei saa aga täiesti kõrvale heita kõiki kodanliku kultuuri saavutusi. Juba enne Oktoobrirevolutsiooni kirjutas Lenin, et „sotsialism, olles proletariaadi klassivõitluse ideoloogiaks,

allub ideoloogia tekkimise, arenemise ja kindlustamise üldistele tingimustele, s. o. ta põhjeneb kogu inimese teadmiste materjalil, eeldab teaduse kõrget arengut, nõuab teaduslikku tööd jne." (sealsamas V, lk. 125).

I Ulevenemaalisel Proletkulti kongressil a. 1920 esitas Lenin resolutsiooni, mille üks punkt on järgmine: „Marksism võitis endale ülemaailmalis-ajaloolise tähtsuse kui revolutsioonilise proletariaadi ideoloogia sellega, et ta, marksism, sugugi ei hülga väärtuslikumaid kodanliku epohhi saavutusi, vaid vastupidi — omandas ja töötas läbi kõik, mis oli väärtuslikku enam kui 2000-aastases inimese mõtte ja kultuuri arengus. Ainult edasine töö sel põhjal ja samas suunas, hingestatud kogemustest, mis on saadud proletariaadi diktatuuriga kui ta viimse võitlusega igasuguse eksploatatsiooni vastu, võib tunnustatud olla tõelise proletaarsete kultuuri arenguna" (seals. XXV, lk. 409).

Samal 1920. aastal (2. oktoobril) Venemaa Kommunistliku Noorsooühingu 3. Ulevenemaalisel kongressil esines Lenin tähtsa kõnega noorsooorganisatsioonide ülesannetest sotsialistlikus vabariigis. Ka selles kõnes peatus Lenin proletaarsete kultuuri mõistel ja rõhutas seda, et uue kultuuri ehitajad peavad tundma kogu inimkonna arengu kestel loodud kultuuri ja oskama seda kultuuri ümber töötada kommunistliku ühiskonna jaoks. „Proletaarne kultuur ei ole teadmata kust esile hüpanud, ei ole nende inimeste väljamõeldis, kes nimetavad end proletaarsete kultuuri eriteadlasteks. Kõik see on täielik rumalus. Proletaarne kultuur peab kujunema nende teadmiste reservide seaduspäraseks arenguks, mida inimkond on välja töötanud kapitalistliku ühiskonna, mõisnike ühiskonna, ametnike ühiskonna surve all“.

Armetu ja pime oli tsaari-Venemaa. Ja iga kord, kui Nõukogude valitsus oma tegevuse esimesil aastail pidi lahendama suuri majanduslikke probleeme ja seadma üles tulevikueesmärged, tundis just Lenin valu, et peamine, mis puudub, on rahva kultuursus, isegi kirjaoskus. See pärast Lenin Nõukogude valitsuse juhina pühendas eriti palju tähelepanu rahvamasside kasvatamisele ja õpetamisele koolivälise ehk poliithariduse teel. Esimesel ülevenemaalisel koolivälise hariduse kongressil a. 1919 kõneles Lenin sellest, et on küll murtud välised takistused hariduse andmiseks rahvahulkadele, on murtud ajaloolised kodanlikud asutused, mis kis kusid Venemaa imperialistlikku sõtta ja töid sellega Venemaale arvamatuid raskusi ja viletsust, kuid seevastu osutub väga raskeks rahva ümberkasvatamine, õpetuse organiseerimine, teadmiste levitamine, võitlus ebakultuursuse ja pimedusega, mahajäävuse ja metsikusega. Aasta hiljem, I Ulevenemaalisel Proletkulti kongressil (oktoobris 1920) võeti Lenini ettepanekul vastu resolutsioon, mis kohustab proletariaati niihästi oma

eelväe — kommunistliku partei — kui ka igasuguste proletaarsete organisatsioonide kaudu aktiivselt osa võtma rahvahariduse tööst.

Samal aastal esitas Lenin VIII Ulevenemaalisel Nõukogude kongressil suurejoonelise Nõukogudemaa elektrifitseerimise kava, lähtudes põhimõttest: „Kommunism — see on Nõukogude võim pluss kogu maa elektrifitseerimine“. Selgi puhul kirjeldas Lenin rahvamasside madalat hariduslikku taset ja kirjaoskamatust, mille vastu võideldi juba kogu jõuga. „Aga peab teadma ja meeles pidama, et elektrifitseerimist ei saa teostada, kui meil on kirjaoskamatuid. Vähe on sellest, et meie komisjon püüab kirjaoskamatust likvideerida. On tehtud palju, võrreldes sellega, mis oli, kuid vähe, võrreldes sellega, mida on vaja. Peale kirjaoskuse on vajalikud kultuursed, teadlikud, haritud töötavad inimesed. Peab saavutatama seda, et iga vabrik, iga elektriijaam muutuks hariduse koldeks.“ (Lenin, Teosed XXVI, lk. 46—48).

Niiviisi kujunes Lenini peanõudeks kogu riikliku elu ümberkorraldamisel: esiteks — õppida, teiseks — õppida ja kolmandaks — õppida ja järele katsuda, et teadmised ei jääks surnud täheks, vaid et nad oleksid omandatud põhjalikult, muutuksid eluolu elemendiks täieliselt ja õigel kujul. „Uhe sõnaga, meil tuleb esitada mitte neid nõudeid, mida Lääne-Euroopa kodanlus esitab, vaid niisuguseid, mida esitada on väärikas ja viisakas maale, mis seab oma ülesandeks areneda sotsialistlikuks maaks“. (1923; Teosed XXVII, lk. 407).

Lenin oli hästi teadlik sellest, et kultuuriline revolutsioon ei teostu nii kiiresti kui poliitilis-sotsiaalne murrang. Seda näitas ka tegelikkus. Algusest peale tegi Nõukogude valitsus väga suuri pingutusi pimedate rahvamasside valgustamiseks ja tsaariaja kurva pärandi likvideerimiseks rahvahariduse alal, kuid raske oli rahvamassides, kes — Lenini ütlus — tsaariaegse „rahvapimestamise poliitika“ tagajärjel olid täiesti tuimaks ja ükskõikseks muutunud, äratada sügavamalt huvi hariduse ja teaduste vastu. „Poliitiliselt võita võib kriisi teravnemise ajal mõne nädalaga. Sõjas võib võita mõne kuuga, aga kultuuriliselt võita niisuguse ajaga ei saa. Asja olemuse järgi on siin vajalik pikem tähtaeg, ja selle pikema tähtajaga tuleb kohaneda, arvestades oma tööd ja ilmutades suurimat visadust, järelejätmatus ja süstemaatilisust. Ja poliitilise valgustuse tulemusi võib mõõta ainult majanduse paranemisega. Tarvis on mitte ainult, et me kaotame kirjaoskamatuse, et me hävitame altkäemaksu, mis püsib kirjaoskamatusel pinnal, vaid tarvis on, et meie propaganda, meie juhatused, meie brošüürid oleksid rahva poolt tegelikult omandatud ja et selle tulemuseks oleks rahvamajanduse tõus“ (1921; Teosed XXVII, lk. 52).

Kultuurrevolutsioonilisel rindel võitlejate — partei ja haridustege-  
laste ülesanded on tõsised. Peamiseks ülesandeks aga olgu töötava rahva  
kasvatamine niisuguses vaimus, mis aitaks võita vanad harjumused, vanad  
veendumused, mis vana kord on parandanud, omaniku-harjumused, mis  
immutavad rahvamasse läbi ja läbi. Selles ümberkasvatamistöös nõuab  
Lenin täielist põhimõttelist selgust: rahvaharidust ei saa jätta sidumata  
poliitikaga. „Kogu oma haridustöö joonel me ei saa seista vanal vaate-  
punktil hariduse apoliitilisusest, ei saa asetada haridustööd väljapoole  
seost poliitikaga. — Niisugune mõte valitses ja valitseb kodanlikus ühis-  
konnas. Nimetus „apoliitilisus“ ehk „mitte-poliitilisus“ hariduses — see on  
kodanluse teesklus, see ei ole midagi muud kui rahvamasside petmine,  
kelledest 99% on rõhutatud kirikuvõimu, eraomandi jm. poolt... Kõigis  
kodanlikes ühiskondades side poliitilise aparaadi ja rahvahariduse vahel  
on fakt, millel on määratu jõud. Seda otseselt tunnustada kodanlik ühis-  
kond ei taha. Meie põhiülesanne muuseas on selles, et kodanluse tööle  
vastukaaluks välja panna oma tõde ja sundida seda tunnustama.“  
(V. I. Lenini kõnest ülevenemaalisel poliithariduse tegelaste nõupidamisel  
a. 1920. Teosed XXV, lk. 449).

Koolikasvatus on vaid üks osa üldisest rahvaharidustööst. Juba selle-  
pärast on iseendast mõistetav, et ülaltoodud põhimõtted peavad ka kooli-  
kasvatuse aluseks olema. Sellest on Lenin kõnelnud näiteks I Ülevenemaa-  
lisel hariduskongressil a. 1918 ja II Ülevenemaalisel õpetajate-internat-  
sionalistide kongressil a. 1919. Verise maailmasõja värskete mälestuste  
põhjal näitas siis Lenin, kuidas käputäis plutokraate kasutas kaasaegse  
tehnikaga imesid miljonite tööliste hävitamiseks ja endile määratute rikkuste  
kogumiseks. Kool oli kodanlikes riikides muudetud täiesti kodanluse klassi  
ülevõimu abinõuks, ta oli läbi imbinud kodanluse kastivaimust, ta ees-  
märgiks oli anda kapitalistidele sõnakuulelikke teenreid ja arukaid töölisi.  
Ja ometi väitis kodanlus, et kool seisvat väljaspool poliitikat ja teenivat  
üldsust. „Te teate väga hästi, kui valelik on see väide. Ja kodanlus, kes  
ise tõstab esile niisuguse põhimõtte, pani kooliasjanduse nurgakiviks oma  
kodanliku poliitika ja püüdis juhtida koolitööd sellele, et vägivaldselt vor-  
mida kodanluse jaoks sõnakuulelikke ja kärmaid sabarakke“ (Teo-  
sed XXIII, lk. 474—475). Isegi üldist koolikohustust kasutab kodanlus  
samasuguste alatute eesmärkide saavutamiseks ja kunagi ei ole ta selle  
eest hoolitsenud, et koolis kujuneks inimese isiksus väljaspool klasse.  
Seda aga suudab teha ja saavutada sotsialistlik kool, sest ta on lahuta-  
matult seotud töötava rahvaga ja ekspulsteeritavatega ning seisab sise-  
mise poolehoiuga nõukogude platvormil.

Sellel oli Lenin täie selgusega välja ütelnud ja põhjendanud printsiibi, et rahvahariduse asi on proletariaadi klassivõitluse oluline osa. UK (b) Partei programmis on see põhimõte, Lenini poolt esitatud projekti alusel, sõnastatud järgmiselt: „Proletariaadi diktatuuri ajajärgul, s. o. nende tingimuste ettevalmistuse ajajärgul, mis teevad võimalikuks kommunismi täielise teostamise, kool peab olema mitte ainult kommunismi printsiipide läbiviijaks üldse, vaid peab ka läbi viima proletariaadi ideelise, organisatsioonilise, kasvatusliku mõju töötava rahva poolproletaarseisse ja mitteproletaarseisse kihtidesse, eesmärgiga kasvatada põlvkonda, kes on suuteline kommunismi lõplikuks teostamiseks.“

Kommunistliku kasvatuselise eesmärgiks on inimese võimete igakülgne arendamine. Marx oma „Instruktsioonid Ajutise Kesknõukogu delegaatile“ I Internatsionaali kongressil a. 1866 Genfis esitas sellekohaselt järgmise kasvatuskava: 1) intellektuaalne kasvatus „teaduste aluste“ omandamiseks, 2) kehaline kasvatus, nagu seda antakse võimlemiskoolides ja sõjaliste harjutustega, 3) tehniline — õigemini polütehniline — õpetus, mis tutvustab kõigi tootmisprotsesside teoreetiliste alustega ja samal ajal annab lapsele või noorele oskuse tarvitada lihtsamaid tööriistu, nii et õpetus seotakse tootva tööga\*).

Tähelepanev on selles kavas intellektuaalse kasvatuselise, mõistuse arendamise esikohale asetamine. See näitab, et juba Marx ja Engels pidasid teoreetilist haridust ja teadmiste omandamist kasvatuselise töö väga tähtsaks osaks. Nad ise olid mitmekülgset ja sügavasti haritud inimesed, suured teadlased, kes oskasid ka oma laialdasi teadmisi mitmesugustel aladel kasutada. Paul Lafargue (loe: lafárg), Marxi sõber, kirjutab oma mälestustes: „Marxi aju sarnles sõjalaevaga, mis seisab sadamas auru all: ta oli alati valmis sõiduks mis tahes mõtte sihis“ (Marx, Valitud teosed I, lk. 64).

Teooria ja teadmiste omandamine on tingimata tarvilik proletariaadile ta revolutsioonilises võitluses ja materialistliku, marksistlik-leninliku maailmavaate kujundamiseks. Kommunismi ei saa ehitada ilma laialdaste teadmisteta, sest kommunistliku ühiskonna kandvaks aluseks on kõrge tööviljakus, mida võimaldab ajakohase tehnika rakendamine põllumajanduses, tööstuses, liiklemises ja teistel aladel. Seepärast kommunistlik kasvatus nõuab enne kõike teaduste aluste vallutamist järjekindla, visa, pingutava õppimisega.

Püsiva, järjekindla õppimise vajadusest noortele on Lenin kõnelnud mitmel puhul. Kõige selgemini ja resoluutsemalt esitas Lenin noortele nõude hoolega õppida selleks, et kasvada kommunistliku ühiskonna üles-

---

\*) Marx-Engels, Teosed XII. 1. osa, lk. 199.

ehitajaiks, oma suures, tähtsas kõnes Kommunistliku Noorsoo Ühingu III Ülevenemaalisel Kongressil (2. okt. 1920. a.). Selles kõnes annab Lenin selge vastuse mitmele põhilisele küsimusele intellektuaalse kasvatuse alalt.

1) Mida tuleb õppida koolis? Kui me seame oma eesmärgiks kommunismi loomise, kui noorsugu tahab kommunismi ülesehitajaks saada, siis on ka loomulik, et ta peab kõigepealt õppima kommunismi. Aga mida tuleb õppida selleks, et omandada teadmisi kommunismist? Ühekülgsel, pealiskaudsel mõtlemisel võib tekkida arvamine, et õppida kommunismi — see tähendab lugeda, õppida ja omandada kommunistlikke raamatuid ja brošüüre. Sellest aga ei ole kaugelki küllalt. „Kui kommunismi õppimine seisneks ainult selle omandamises, mida kirjeldatakse kommunistlikes teostes, raamatuis ja brošüürides, siis me väga kergesti võiksime saada kommunistlikke raamatutarku või hooplejaid; see aga tooks meile ikka ja alati kahju ja kaotusi, sest et need inimesed, kes on lugenud läbi ja õppinud pähe selle, mida kirjeldatakse kommunistlikes raamatuis ja brošüürides, ei oskaks siduda kõiki neid teadmisi ega suudaks tegutseda nii, nagu seda kommunism tõeliselt nõuab“ (Lenin, Teosed XXX, lk. 404).

Need mõtted viivad Lenini järeldusele, et ei saa täiesti kõrvale heita kõike seda, mida õpetati vanas koolis. Ühes ekspluataatorite klassi hävimisega sotsialistliku revolutsiooni tormis ja proletariaadi võimuletulekuga lagunes ka vana, kodanlik kool, kuid tema väärtuslikud elemendid peab säilitama. Muidugi tuleb kogu vana koolikorraldust kriitiliselt vaadelda, et leida see hea, mis on vajalik ka kommunistlikule kasvatusele.

Vana kool kuulutas küll, et ta oma õpetusega tahab kasvatada üldse mitmekülgselt haritud inimest. Tegelikult aga oli kodanlik kool läbi imbutanud klassivaimust ja andis teadmisi ainult kodanlaste võsudele. Kogu õpetus koolis oli korraldatud kodanluse huvides. Töötava rahva lapsi aga õpetati ja kasvatati, õigemini — püüti kodanluse liistude järgi vormida nii viisi, et neist kasvaksid kodanlusele sobivad teenrid, kes tooksid neile kasu ega häiriks nende mugavat rahu ja logelemist.

„Vana kool oli tuupimise kool, ta sundis inimesi omandama hulga tarbetuid, liigseid, surnud teadmisi, mis ummistasid pead ja muutsid noore sugupõlve üldise mõõdupuu alla painutatud ametnikeks. Kuid te teeksite suure vea, kui katsuksite sellest järeldada, et võib saada kommunistiks ilma omandamata seda, mis on kogutud inimese teadmistega“ (sealsamas, lk. 405). Jah, vanalt koolilt ei tule võtta kõike seda mälukoormavat teadmiste ballasti, millest „ $\frac{9}{10}$  on tarbetu ja  $\frac{1}{10}$  moonutatud“, kuid ometi



peab oskama eristada, mis oli vajalik kapitalismile ja mis on tingimata tarvilik kommunismile.

Parimaks näiteks sellest, kuidas kommunistlik teadus kasutab inimese poolt kogutud teadmisi, on just marksism kui kommunismi teooria. Tema loojaks on peamiselt Marx, tõi küll — geniaalne teadusmees, kuid praegu on niisama geniaalsete teadusmeeste Lenini ja Stalini poolt edasi arendatud Marxi õpetus — marksism-leninism kümnete ja sadade miljonite proletaarlaste õpetuseks, mida nad kasutavad võitluseks kapitalismi vastu.

Lenin esitab küsimuse: mispärast Marxi õpetus suutis vallutada kümned ja sadad miljonid töötava rahva südamed, ja vastab sellele küsimusele järgmiselt: „See johtus sellest, et Marx tugines kapitalismi ajastul võidetud inimeste teadmiste kindlale vundamendile; uurides inimühiskonna arenemise seadusi, sai Marx aru kapitalismi arengu paratamatusest, mis viib kommunismile, ja — peaasi — ta tõestas seda ainult kapitalistliku ühiskonna täpseima, detailseima, sügavaima tundmaõppimise põhjal, kõige selle abil, mida endine teadus andis. Kõik, mis oli loodud inimühiskonna poolt, töötas ta kriitiliselt läbi, ilma ühtki punkti tähele panemata jätmata, ja tegi need järeldused, mida ei suutnud teha inimesed, kes olid piiratud kodanlike raamidega või olid seotud kodanlike eelarvamustega“ (Lenin, Teosed XXI, lk. 406).

2) Kuidas tuleb õppida? Ka sellele küsimusele annab Lenin põhimõttelise vastuse oma suurkõnes „Noorsooühingute ülesanded“. Kodanliku ühiskonna koolide õppekorralduse peamiseks puuduseks on raamatuline, eluvõõras õpetus. Lenin nimetab seda sügavat kuristikku, mis kapitalistlikus ühiskonnas lahutas raamatuteadmisi tegelikust elust, teooriat praktikast, vana kodanliku korra vastikuimaks jooneks, „suurimaks paheks ja hädaks“, mis meile kapitalistlikult korralt päranduseks jäi. Sellest pahest peab vabanema nõukogude kool, kus kogu õppekorraldus jääb elulähedaseks, elavasse ühendusse ühiskondliku elu arenemisega.

Vanale koolile on ka täie õigusega ette heidetud tuupimist, s. o. teadmiste ühekülgset omandamist ainult mälu abil. Niisugune õppimisviis ei võimalda õpilase vaimsete võimete igakülgset arenemist. Kuid nõukogude koolile oleks kahjulik ka vastupidine äärmus — põhiteadmiste meelespidamise vajaduse eitamine. Lenin ütleb selle kohta: „Meil ei ole tarvis tuupimist, kuid me peame arendama ja täiendama iga õpilase mälu põhifaktide teadmise, sest kommunism muutub tühjuseks, muutub paljaks sildiks, kommunist jääb vaid lihtsaks kelkijaks, kui ta teadvus ei tööta läbi kõiki saadud teadmisi (Lenin, Teosed XXX, lk. 407). Õige õppekorraldus annab õpilastele põhiteadmisi ja õpetab neid teadmistele teadlikult, kriitili-

selt suhtuma, et mitte koormata oma mälu tarbetu rämpsuga. Põhiliste teadmiste kindel omandamine, ka päheõppimine rikastab mälu teadmistega, milleleta ei saa olla haritud inimest. Õppeaine põhjalik arvustav läbitöötamine aga ei lase õpetusel pinnapealseks muutuda, mis oleks kommunistlikele saatuslik.

Vana, tsaariaegset kooli, mille ülesandeks oli kindlustada kapitalistide ja mõisnike ülevõimu, ei võinud töötav rahvas sallida, vaid vihkas ja oli valmis teda lammutama. Lenin pidas seda vaenu vana kooli vastu täiesti õigustatuks, sest et töörahvale ei andnud ta midagi. Uuele koolile seab Lenin selged ülesanded õpetamise alal: „Vana õpingu, vana tuupimise, vana drilli asemele tuleb meil seada oskus võtta endale kogu inimeste teadmiste hulk ja võtta nii, et kommunism poleks teile midagi niisugust, mis on pähe õpitud, vaid oleks selleks, mis on teie endi poolt läbi mõeldud, oleks nendeks järeldusteks, mis on paratamatud kaasaegse hariduse seisukohalt“ (sealsamas, lk. 408).

Kui kõik need Lenini mõtted väljendada kaasaegse didaktika keeles, siis tähendavad nad nõukogude didaktika põhiohudeid: süstemaatiline, iseseisev, isetegev, aktiivne õppimine, teadlik suhtumine õpitavale, kindlate teadmiste omandamine, mida osatakse ka kasutada tegelikus elus. Kui aga tahame kõrvaldada vana kooli selle puuduse, et seal kõiki noori püüti ühe mõõdupuu alla painutada, siis peame arvestama õpilase vaimseid iseärasusi, tema võimeid ja kalduvusi, peame tundma tema individuaalsust.

Eluläheduse printsiip õpetuses viib meid didaktilisest küljest Marxi kasvatuskava kolmanda punkti — polütehnilise õpetuse juurde. Marx ja Engels põhjendasid polütehnilise hariduse vajadust sellega, et tööjaotus kapitalistlikus tootmisprotsessis mõjub töölise vaimule mahasurvalt, degenerereerivalt. Tööline, kes käsitöös ja manufaktuuris (s. o. tootmisastmel, mis kasutab masinat ja ka käetööd) valitses masinat, muutus masinatööstuse arenemisega masina orjaks, vabriku surnud mehhanismi lisandiks. Töölise ülesandeks moodsa tehnika automaatmasina juures on lihtsate, lõpmatuseni korduvate operatsioonide sooritamine, mis ei soodusta sugugi mõistuse arenemist. Tööline jääb nürriks, harimatuks, töö ühetaolisus rikub ta vaimujõudu (vt. Marx, Kapital I, lk. 250—252, 296—297).

Seesugune tööline vaimu nüristav töö peab kaduma. Töölist, kitsa osaülesande automaatset täitjat, tuleb asendada igakülgsest arenenud isikuga, kes suudab täita mitmesuguseid ülesandeid ühiskonnas ja kellele need mitmekesised ühiskondlikud funktsioonid on vaid vahelduvaiks elutegevusviisideks. See on uue kasvatus ülesanne. „Kasvatus võimaldagu noortel tutvuda kõigi tootmisharudega, võimaldagu ühest tootmisharust teise üle minna, ühiskonna vajaduste või enda kalduvuste kohaselt. Nii-

viisi vabastab kasvatus inimese ühekülgisusest, mida praegune tööjaotus põhjustab. Kommunistlikus ühiskonnas võib inimene oma mitmekülgset arenenud võimeid ka mitmekülgset kasutada" (Engels, „Kommunismi printsiibid“).

Kapitalistliku tootmise kammitaist vabastatud ühiskond võib oma arengus veelgi kaugemale jõuda. „Ta annab uue sugupõlve mitmekülgset arenenud tootjaid, kes tunnevad tööstusliku tootmise teaduslikke aluseid“ (Engels, „Anti-Dühring“). Siis kaob ka vastuolu füüsilise ja vaimse töö vahel, siis on võimalik inimese kõigi jõudude ning võimete õitseng ja töö muutub raskest kohustusest rõõmuks“).

Seega on polütehniism, polütehniline haridus kommunistliku kasvatuseluliseks ülesandeks. See on selgesti ja kindlal kujul fikseeritud ka UK(b) Partei programmis, mille kavand oli välja töötatud Lenini poolt. Partei programm rahvahariduse alal määrab muude hulgas järgmised ülesanded: 1) „Maksuta ja kohusliku üldise ja polütehnilise hariduse (mis tutvustab teoorias ja praktikas kõigi peamiste tootmisharudega) teostamine mõlemast soost lastega kuni 17. eluaastani. 2) Ühtlase töökooli printsiipide täielik teostamine . . ., mis viib läbi tiheda seose õpetuse ja ühiskondlik-tootva töö vahel ja valmistab ette kommunistliku ühiskonna igakülgset arenenud liikmeid“.

Lenin on kaitsnud ja põhjendanud polütehnilise hariduse ideed 19. saj. lõpul vaidluses narodnikutega nende koolikava puhul (vt. „Nõukogude Kool“ 1941, lk. 50).

Nõukogude võimu esimesil aastail oli seesama probleem arutlusaineks UK(b)P Keskkomitee poolt 1920 (31. XII) kokkukutsutud konverentsil rahvahariduse küsimuste arutamiseks. Sel nõupidamisel refereeris polütehnilisest haridusest N. K. Krupskaja. Lenin ise on teinud selle ettekande tekstile rohkesti märkusi, milledest selguvadki ta seisukohad polütehnilise hariduse küsimuses.

Tol nõupidamisel keerlesid vaidlused küsimuse ümber, kas sotsiaalse kasvatuseliseks peab olema üldine polütehniline haridus või kutseharidus (s. o. kutseline polütehniline haridus). Enamik osavõtjaid pooldas niisugust haridussüsteemi, milles üldhariduslik, „töökooli printsiipidel“ põhinev kool kestab 15. eluaastani. Pärast seda algaks kutseline ettevalmistus ühel või teisel tegevusalal (tööstus, põllumajandus, majanduslik tegevus jne.).

\*) Stahhaanovlikus liikumises Nõukogude maal ongi need ennustused teostunud. Stahhaanovlus on andnud uusi, kultuuriliselt ja tehniliselt relvastatud inimesi ning on näidanud, et „töölisklassi kultuuriline tõus kaotab kehalise ja vaimse töö vastandi ning tagab need kõrged tootlusnormid ja tarbeainete külluse, mis on tarvilik üleminekuks sotsialismilt kommunismile“ (Stalin, Leninismi küsimusi, 11. tr., lk. 496).

Lenin aga kaitses põhimõtteliselt üldist polütehnilist haridust 17. eluaastani, seistes kindlasti Marxi-Engelsi printsiipide ja partei programmi alusel. Kui aga ollakse sunnitud üleminekupiiri üldiselt polütehniliselt hariduselt kutseharidusele ajutiselt alandama 17-ndalt aastalt 15-ndale, siis tuleb seda vanusnormi vähendamist vaadelda ainult paratamatusena, ajutise vahendina, mida põhjustab maa raske majanduslik seisund pärast laastavat sõda.

Oma märkmeis N. K. Krupskaja referaadi juurde andis Lenin ka konkreetseid juhendeid polütehnilise õpetuse kohta, mille sisusse peavad kuuluma:

- a) põhimõisted elektri alalt;
- b) elektrijõu rakendamine mehaanilises ja keemilises tööstuses;
- c) Nõukogude maa elektrifitseerimiskava;
- d) ekskursioonid elektrijaama, vabrikuisse, sovhoosi (vähemalt 1—3 korda);
- e) agronoomia põhialused jne.

Polütehnilise hariduse tähtsust kommunistlikus kasvatuses põhjendas Lenin sellega, et klassideta ühiskonna ülesehitamiseks on tingimata tarvis tol ajal laostunud tööstuse ja põllumajanduse rekonstrueerimine „ajakohasel tehnilisel alusel, mis põhineb kaasaegsel teadusel, tehnikal, elektrijõul“ (Lenin, Teosed XXX, lk. 408). Kasvav sugupõlv peab saama küllalt sügava ja põhjaliku polütehnilise hariduse, tutvudes teoreetiliselt ja praktiliselt tähtsaimate tootmisaladega. Selgitades seda nõuet, ütleb Lenin: „Siin ei ole küllalt sellest, et mõista, mis on elekter; tarvis on teada, kuidas elektrit tehniliselt rakendada niihästi tööstuses kui ka põllumajanduses ja üksikuil tööstus- ja põllumajandusaladel (seals., lk. 408).

Kuidas võiks viivitamata teostada võimaluste piirides polütehnilist õpetust, seda näitas Lenin oma ääremärkustes Krupskaja referaadile. Ta märgib seal järgmised teed: lähema elektrijaama, korraliku sovhoosi, tehaste küllastamine, kus korraldatakse rida praktilisi töid; kõrgema eriharidusega (insenerid, agronoomid) isikute mobiliseerimine loengute pidamiseks elektri ja polütehnilise hariduse alalt, praktiliste tööde juhatamiseks jne.; polütehnilise sisuga muuseumide asutamine jne.

Need Lenini mõtted puudutavad juba polütehnilise hariduse raskeimat probleemi — õpetuse ja tootva, ühiskondlik-kasuliku töö omavahelist sidumist, mis praegugi pole veel nõukogude koolis küllalt rahuldavalt lahendatud.

Marxi-Engelsi ajal võidi mõnevõrra teostada tootva töö ja õpetuse sidumist vabrikukoolides. Nende koolide kohta kirjutab Marx „Kapitalis“

(I k., 342—343), et kuigi õpetus neis oli vilets, kuulutasid nad töö eeltingimuseks alghariduse. Vabrikukoolide edu aga näitas, et on võimalik siduda õpetust füüsilise tööga ja ka vastupidi. See meetod, mida juba sotsialist-utopist R. Owen kasutas oma vabrikukommuunis Lanark'is, ei vii mitte ainult ühiskondliku tootluse tõusule, vaid on ka „ainus meetod igakülgsest arenenud inimeste loomiseks“ (Marx).

Lenin on oma pooldava seisukoha väljendanud õpetuse ja tootva töö sidumise kohta juba Južakovi koolikava arvustuses (vt. lk. 50). Nagu Marxki ei pidanud Lenin polütehnilist õpetust kutseliseks erihariduseks, sest polütehniismi printsiip „ei nõua kõige õpetamist, vaid nõuab kaasaegse tööstuse aluste õpetamist üldse“. Teiselt poolt aga juhtis Lenin tähelepanu sellele, et õpetuse ja tootva töö sidumine ei või kujuneda selliseks, nagu seda võib näha väikekodanlikes (käsi-)töökooles, kus üldhariduslike õppeainete kõrval, kuid ilma sisulise seoseta, õpetatakse ka mõningaid praktilisi oskusi puu-, raua- ja teiste tööde alalt. Kommunistlikus kasvatuses on õpetuse ja tootva töö sidumise mõte ikkagi igakülgsest arenenud inimese kasvatamises, et keskhariduse omandanud isikud võiksid ilma suuremate raskusteta siirduda ühelt kutsealalt teisele, üht laadi tegevusest teisele. Seega oleks Lenini juhtmõtete järgi polütehnilise hariduse ülesandeks: 1) anda õpilasile keskhariduse ulatuses teatav ring üldhariduslikke teadmisi, mis on tarvilikud edasiseks kutsehariduseks; 2) anda õpilasile teoreetilisi ja praktilisi teadmisi kaasaegse tootluse alalt (juurde arvatud ka põllumajandus); 3) anda oskusi peamistes tootlusharudes tarvitatavate tööriistade käsitsemiseks.

Kasvava sugupõlve ettevalmistust praktilisele tegevusele kooli ja ühiskondliku töö sidumise kaudu on Lenin põhjalikult käsitelnud ka oma ajaloolises kõnes NKU III Ülevenemaalisel kongressil 2. X 1920. aastal (s. o. enne N. K. Krupskaja referaati Partei Keskkomitee poolt kokkukutsutud haridustegelaste konverentsil). Seal ütles Lenin suure veenvusega, et igat sammu kasvatuses ja õpetuses tuleb siduda töötava rahva, tööliste ja talupoegadega võitlusega ekspluataatorite vastu, aidates töötaval rahval lahendada ülesandeid, mis kommunism neile seab. „Me ei usuks õpetusse, kasvatusse ja haridusse, kui see oleks surutud ainult kooliseinte vahele ja oleks eraldatud tormilisest elust“ (Lenin, Teosed XXX, lk. 413). Ja veel: „Ainult töös ühes tööliste ja talupoegadega võib saada tõeliseks kommunistiks“ (seals., lk. 416).

Noorte osavõtt ühiskondlikust tööst on olulise tähtsusega kommunistlikus kasvatuses: niiviisi areneb noortes tööarmastus ja oskus süstemaatiliselt, pingutusega töötada, oskus liita oma isiklik huvi ühiskondlike taotlustega ja tahe elada töökollektiivi liikmena.

Kuidas tegelikku kasvatust niiviisi teostada, seda selgitab Lenin sellesamas kõnes mõne praktilise näitega. Noored kasutagu oma vaba aega niiviisi, et nad iga päev, maal kui ka linnas, täidaksid mõnesuguse üldise töö ülesande, näiteks juurviljakasvatamine, linnalähedaste majapidamiste abistamine, puhtuse eest hoolitsemine jne. Ka peab Lenin väga soovitavaks noorte osavõttu laupäevastest ühistöödest, mida hakati korraldama tol ajal just Lenini eestvõttel ja õhutusel selleks, et kasvatada sotsialistlikku suhtumist tööle ja arendada teadlikku töödistsipliini.

Lenini õpetuse kohaselt ongi Nõukogude Liidu koolides otsitud teid õpetuse ja ühiskondlik-tootva töö sidumiseks. Esialgu püüti seda seost teostada näiteks sel viisil, et õpilased ise tegid koolis kõik tööd, mis on tarvilikud kooliruumide korrashoiuks (klasside koristamine, puude lõhkumine, ahjude kütmine jne.). Samuti valmistati omal jõul õppevahendeid, milledest koolidel oli suur puudus. See kõik oli tol ajal majandusliku elu korraldamatuse tõttu üsna kasulik, kuid orgaanilist seost õpetuse ja ühiskondlik-tootva töö vahel sel teel ei saavutatud ega võidudki saavutada.

Samal ajal leidis pedagooge, kes selle probleemi lahendamiseks soovitasid teist äärmuslikku teed: polütehnilise hariduse lähtekohaks ja aluseks ei ole mitte kooliõppeained, vaid noorte töö vabrikuis ja põllumajanduses. Seesuguse väite loogiliseks järelدuseks oli antimarksistlik mõte: õppimine toimugu tegeliku tööga, kindlate, süstemaatiliste teadmiste omandamist selleks tarvis ei ole. Niiviisi kujunes antileninlik „kooli väljasuremise“ teooria, mis hiljem, pärast Lenini surma, viis nõukogude kooli täiesti kaootilisse olukorda. Lõpu äärmuslaste — pahempoolsete „kooli väljasuretamise“ teooria teostamiskatsetest tekkinud korralagedusele koolis tegi ÜK(b) Partei Keskkomitee otsus (5. IX 1931), millega seati uuesti jalule Marxi-Engelsi-Lenini põhimõtted polütehnilise hariduse kohta\*).

---

\*) Hoolimata sellest Partei Keskkomitee otsusest, mis nõuab polütehnilise hariduse teostamist Lenini põhimõtete alusel, ei edenenud hästi selle probleemi tegelik lahendamine nõukogude koolis. Pärast seda, kui likvideeriti koolide (käsi)töökojad ehk -klassid ja jäeti õppekavadest välja tööõpetuse- ehk käsitöötunnid, mida ei saanud kooskõlastada Lenini õpetusega polütehnilisest haridusest, siis tekkis paljudel pedagoogidel arvamine, et see muutus koolitöös tähendab loobumist polütehnilisest õpetusest üldse. Leidus koguni haridusala juhtivaid isikuid, kes enne XVIII Parteikongressi (a. 1939) väitsid, et Marxi-Engelsi mõtetel polütehnilise hariduse kohta on vaid ajalooline tähtsus ja et polütehnilise printsiip ei ole enam iseloomustav nõukogude koolile. Ühe sõnaga, arvati, et polütehnilise hariduse probleemi võib juba arhiivi anda.

Seepärast oli paljudele pedagoogidele ja haridustegelastele üllatuseks suure riikliku tähtsusega põhilause kooliõpetuse ja tegeliku elu sidumise kohta seltsimees Molotovi kõnes XVIII Parteikongressil: „Väga suure noorukite ja tüdrukute arvu tõttu, kes lõpe-

## Lenini õpetus kommunistliku kasvatuses kõlbelis- test alustest.

Kui kõneleme kommunistliku kasvatuses kõlbelistest alustest, siis võidakse ehk küsida: kas on olemas üldse kommunistlik kõlblus, kommunistlik moraal? Ja kui ta on olemas, siis — mis on ta kandvad ideed?

Ammendavad vastused neile küsimustele on andnud Lenin samas ajaloolises kõnes KNU III Ulevenemaalisel Kongressil ja nad moodustavad selle kõne tuumosa.

„Vaja, et kogu kaasaegse noorsoo kasvatuses, hariduses ja õpetuses töö oleks kommunistliku moraaliga kasvatamiseks temas. Aga kas on olemas kommunistlik moraal? Kas on olemas kommunistlik kõlblus? Muidugi jah. Sageli kujutatakse asja nii, et meil ei ole oma moraal, ja väga tihti kodanlus süüdistab meid selles, et me kommunistid eitame igasugust moraal. See on — võte mõistete võltsimiseks, tööliste ja talupoegadele puru silma puistamiseks“ (Lenin, Teosed XXX, lk. 410; vt. ka „Noorsoo ühingu ülesanded“, lk. 13).

Et moraal on olnud ikka klassimoraaliks, seda tõendasid juba Marx ja Engels. Inimesed omandavad kindlad eetilised vaated ikka oma klassipärase seisundi tegelikest tingimustest. „Moraal on olnud alati klassipärane. Ta kas õigustas valitseva klassi võimu ja huve, või peegeldas rõhutud klassi viha valitseva võimu vastu, kui see klass oli juba küllalt tugev selleks, et kaitsta tööraha tulevikuhuve“ (Marx-Engels, Teosed XXIV, lk. 93, vene keeles).

Marxi-Engelsi ideid kommunistlikust moraalist on edasi arendanud Lenin. Inimühiskonna arenemise seadusi uurides kinnitab ka Lenin, et igavesest, inimkonnast ja klassist väljaspool seisvast moraali ei ole olemas. Inimese käitumisvormid ühiskonnas on ühiskondlike suhete konkreetseks vormideks, nii et ametlikult kehtib just valitseva klassi moraal.

tavad keskkooli ja siirduvad enamal juhul sellele või teisele praktilisele tööle, kerkib küsimus selle kohta, et enne keskkooli lõpetamist nad juba saaksid mõnesuguse ettevalmistuse tulevaseks praktiliseks tegevuseks. See on väga tähtis küsimus, mida tuleb arutada Hariduse Rahvakomissariaatidel ja mitte ainult neil“.

Lähtudes sms Molotovi teesist ongi Nõukogude Vene Hariduse Rahvakomissariaat praegu juba otsustanud kõigepealt parandada maakoolide tööd — siduda koolitööd sotsialistliku põllutööga ja õpilasi valmistada ette põllutööle. Tegelikult sammudest selles suunas võiks nimetada näiteks töötamist õppe- ja katsepõldudel, puude ja põõsaste istutamist, uute sortide kasvatamist viljapuuaedades, võitlust kahjuritega, agronoomiliste, zootehniliste jt. ringide asutamist, õppekavade täiendamist agronoomia alustega ja vastavate praktiliste harjutustega; suvisel koolivaheajal võtavad õpilased osa tööst kolhoosides jne. Nii viisi varustab kool õpilasi eluliste teadmistega, teostab põlütehnilit õpetust ja kasvatab noori kommunistlikus vaimus, nagu seda on juhendanud Lenin.

Kommunistliku moraali aluseks on proletariaadi klassivõitlus, proletariaadi huvid kommunismi teostamisel ja kindlustamisel. Maailmas ei ole praegu midagi tähtsamat kui võitlus kommunismi ja kapitalismi vahel, võitlus, mille tulemused määravad paljude põlvete saatuse. Seepärast tuleb alistada kõik huvid proletariaadi klassivõitlusele; ka kommunistlik kõlblus peab klassivõitluse huve teenima. „Me ütleme: kõlblus on see, mis aitab lõhkuda vana ekspluataatorlikku ühiskonda ja ühendada kõiki töotajaid kommunistide ühiskonda loova proletariaadi ümber“ (Lenin, Teosed XXX, lk. 411). Kommunistlik moraal on võitlejate, kommunistliku ühiskonna kaitsjate kõrge moraal ja ta peab õigeks kõik inimeste teod ja käitumise, mis tuleb kasuks töötavale rahvale, mis aitab inimühiskonnal tõusta kõrgemale, vabaneda töö ekspluateerimisest, võita täieliselt kõik kapitalismi jäänused ja juhtida inimkonda paremale elule kommunistlikus ühiskonnas.

Kodanlik klassimoraal aga kaitseb töö ekspluateerimist ja püüab kindlustada eraomandit. Kapitalismi moraal, kasutades usu ja kiriku abi, õigustab röövimist ja vägivalda, mida ta püüab küll varjata arutlustega „üldinimlikust“ kõlblusest. Kodanlus upub eelarvamustes, ta välise hiilguse taga pole enam olemas õiget inimese kuju. Kõike, mis nii või teisiti on sihitud eraomandi kaitseks, ekspluateerimise kaitseks, peab kodanlus kõlbelseks, ja vastupidi, kõike, mis kõigutab kodanliku ühiskonna alusambaid, peetakse siin ebamoraalseks.

Põhimõte, mis määrab inimeste suhted kapitalistlikus korras, on väga lihtne: „Kas sina töötad teise jaoks või tema sinu jaoks; kas sa oled orjapidaja või oled ori“ (seals., lk. 412). Täiesti loomulik on, et niisuguses vaimus üleskasvanud inimesed vaatavad üksteisele kui võimaliku ekspluateerimise objektile. „Inimene on inimesele hunt“, „Igaüks enda eest, jumal üksi kõigi eest“ — need on kodanluse loosungid, mis õigustavad antisotsiaalseid tegusid eraomaniku rikastumise huvides. Lisaks sellele peavad kodanluse valitsevad klassid endi vahel ägedat võitlust võimu pärast rahvamasside üle ega pörka tagasi otsesest survest ja rafineeritud pettusest.

Jah, seesugust moraali kommunism eitab, samuti kui ta eitab — Lenini ütluse järgi — kõlblust jumala käskudena või nendele sarnlevaid idealistlikke või poolidealistlikke sõnakõlkse „igavesest kõlblusest“, ja eitab kõlblust, mis oleks võetud väljastpoolt klassimõistet, sest see oleks töötava rahva ninapidi vedamine kapitalistide huvides.

Et Nõukogude Liidus on ühe inimese teise poolt ekspluateerimine kaotatud, et Liidu majandusliku tegevuse aluseks on sotsialistlik omand ja et seal töötavad käsikäes kaks sõbralikku klassi — töölisel ja talu-



pojad, siis ongi kommunistlik kõlblus saanud rahvale üldiseks. Iga töötav inimene, kes täidab oma kohuseid ausalt, võtab sellega osa kommunistliku ühiskonna ülesehitamisest ja tugevdab oma isamaa võimsust, täites kõrgeid kõlblisi ülesandeid.

Lenini õpetuse järgi on kommunistliku moraali sisendamine kommunistliku kasvatusel olulisimaks osaks, mis arendab noortes kõigepealt ideelisust, teadlikkust ja piiratud andumust kommunismi ülesehitamisele. Sel kindlal alusel teostatakse juba teisi kommunistliku kasvatusel ülesandeid.

Sotsialistlik suhtumine tööle — see on järjekindel püüd saavutada kõrget tööviljakust, sest „tööviljakus ongi lõppude lõpuks kõige tähtsam ja olulisem tegur uue ühiskondliku korra võiduks. Kapitalism lõi tööviljakuse, mis oli ennenähtamatu pärisorjuse ajal. Kapitalismi võib lõplikult võita ja ta võidetakse lõplikult sellega, et sotsialism loob uue, hoopis kõrgema tööviljakuse... Kommunism algab seal, kus ilmneb ennastalgav, rasket tööd võitev töölise-reamehe hoolitsemine tööviljakuse tõstmise eest, hoolitsemine selle eest, et hoitaks iga puuda leiba, sütt, rauda ja teisi saadusi, mis ei tule osaks isiklikult töölistele ega ta „lähemale“, vaid „kaugemale“, s. o. ühiskonnale tervikuna, kümnetele ja sadadele miljonitele inimestele, kes on ühinenud algul üheks sotsialistlikuks riigiks ja siis Nõukogude Vabariikide Liiduks“ (Lenin, Teosed XXIV, lk. 342). Neis Lenini sõnades on väljendatud ka teine kommunistliku moraali nõue — hoida ja tugevdada sotsialistlikku omandit, mis on nüüd Stalinliku Konstitutsiooni (§ 103) järgi iga kodaniku kohuseks, samuti kui töö on iga inimese kohus ja au (Konst. § 12).

Ka koolikasvatus peab arendama lastes kommunistlikku suhtumist tööle ja sotsialistlikule omandile. Et õpilaste otseseks ülesandeks on õppimine, siis tähendab kommunistlik suhtumine koolitööle kõigepealt teadlikku püüdu tõsta oma õppetöö tulemusi, töötades rõõmuga, vaimustusega, ausasti ja kohusetruult.

Sotsialistlik suhtumine tööle nõuab teadlikku töödistsipliini. Sotsialismi ehitaja peab olema teadlik sellest, et igapäevast nõutakse kõigi oma jõudude ja võimete pingutust kommunismi võidule viimiseks. „Teadlik distsipliin on usalduse ja organiseerituse distsipliin, seltsimehelik distsipliin, igasuguse lugupidamise distsipliin, iseseisvuse ja algatuse distsipliin võitluses“ (Lenin). See tähendab, et sotsialistlik teadlik distsipliin nõuab uusi suhteid inimeste vahel, kes võtavad osa tööst, ühiskondlikust elust ja võitlusest — nõuab solidaarsust, ühtehoidumist, ühtlust.

Niisugust distsipliini peab nõudma õpilasilt ka kool, et noorsugu juba varakult kasvaks teadliku ja distsiplineeritud töö vaimus. Aktiivsete, teadlike kommunistliku ühiskonna ehitajate kasvatamise ülesanne nõuab, et „me ajaksime vanast koolist välja vana drilli, asendades selle teadliku distsipliiniga“ (seals. XXX, lk. 416). Kui pärisorjuslik ühiskondlik töö korraldus püsis kepidistsiipiinil, kapitalistlik töökorraldus — näljadistsiipiinil, siis „kommunistlik töökorraldus, mille esimeseks sammuks on sotsialism, püsib ja mida kaugemale, seda enam saab püsima töötajate endi vabal ja teadlikul distsiipiinil“ (seals. XXIV, lk. 336).

Teadliku distsiipiini kasvatamise ülesannet Lenin käsitleb seoses sotsialistliku võistlusega noortele jõukohases ja pedagoogiliselt otstarbekohases töös. Ta ütleb: „Sel määral, kuidas areneb kommunistlik võistlus, sel määral, kuidas noorsugu tõendab, et ta oskab oma tööd ühendada, — sel määral on ka kommunistliku ehituse edu tagatud“ (seals. XXX, lk. 417). Sotsialistliku võistluse aluse on rajanud Lenin kommunistlike laupäevikutega juba kodusõja ajal (1919). Ta nägi neis kommunismi idu, sest kommunism, ütleb Lenin, algab seal, kus iga reamees-tööline töötab ennastsalgavalt, et tõsta üldist tööviljakust.

Lenin seab sotsialistliku võistluse vastu konkurentsile kapitalistlikus korras. Kodanlus ülistab seda konkurentsi, eraalgatust ja teisi kapitalistlike voorusi, süüdistades sotsialismi selles, et see ei mõista neid „hüvesid“ ega arvesta „inimese loomu“. Tegelikult aga on kapitalism ammu kõrvaldanud tootlusest iseseisvuse, ettevõtlikkuse, algatusjulguse. Selle asemele tekkisid aktsiaseltsid, sündikaadid ja teised monopolid. Niisuguses olukorras aga on rahvahulkade rõhuva enamiku — 99% — algatus ja ettevõtlikkus täiesti maha surutud. Konkurents ise aga on kujunenud rahanduslikuks sahkendamiseks, despotismiks.

Seda kõike ei ole sotsialistlikus korras. Sotsialism tõepoolest kasutab võistlust laias ulatuses, massilises mõõdus ja tõmbab töötavaid hulki töösse, kus töötajad võivad ennast näidata, arendada oma võimeid, avastada talente, mida kapitalism lammatas ja hävitas (seals. XXII, lk. 158—161).

Sotsialistlik võistlus peab noorsugu ühiskondlik-kasulikule tööle kaasa tõmbama ja ühiste tööülesannete täitmisel välja kujundama noortes oskuse ühiselt töötada, võidelda ja võita. Sotsialistliku võistluse põhiprintsipiiks koolis on — nõrgemate abistamine tugevamate poolt, üldse vastastikune abistamine selleks, et saavutada üldist edu. Lenini algatatud sotsialistliku võistluse edasises arengus on pöördelise tähtsusega a. 1929, millal XVI Parteikonverents määras kindlaks esimese viisaastaku plaani ja pöördus kogu töötava rahva poole üleskutsega töövõistluse orga-

niseerimiseks. Teise viisaastaku algul tekkis sotsialistlikus võistluses uus joon — lööktöö ja edasi selle liikumise kõrgeim vorm — stahhaanovlus.

Nõukogude patriotismi kasvatamine on ka tõsine ülesanne kommunistlikus kasvatusüsteemis. Mis on nõukogude patriotism? See on töörahva armastus sellele hiiglaslikule sotsialistlikule majanduslikule ja kultuurilisele ülesehitamisele, mis on tõstnud töötava rahva heaolu; see on valmidus kaitsta oma sotsialistlikku isamaad, see on armastus proletariaadi revolutsioonilise võitluse suurele minevikule, armastus Lenini-Stalini partei targale juhtimisele, see on ka armastus kõigi kultuurvarade vastu, mis on saanud töörahva omandiks.

Alles Suur Oktoobrirevolutsioon lõi võimaluse seesuguse kõrge ja suure patriotismi tunde arendamiseks, sest ta andis proletariaadile sotsialistliku isamaa. Marx ja Engels pidid vastama kodanluse süüdistusele, et kommunistid tahavad kaotada isamaa ja rahvuse mõistet, omakordse etteheitega: „Töölistel ei ole isamaad“ („Kommunistlik Manifest“). Lenin aga ütles: „Me oleme võitlejad-kaitsjad 7-ndast novembrist. Me oleme „isamaa kaitsmise“ poolt, aga see isamaaline sõda, millele me läheme, on sõda sotsialistliku isamaa eest, Nõukogude Vabariigi kui ülemaailmse sotsialismi armee salga eest“ (Lenin, Teosed XXIII, lk. 378).

Meile kõigile on arusaadav, et noorsoo kasvatamine nõukogude patriotismi vaimus on suur ülesanne. Kool peab kasvatama noorsugu, kes väärib sotsialismi ajastut, stalinliku Konstitutsiooni ajastut, kes on ideeliselt karastatud, distsiplineeritud, noorsugu, kes on mehiselt vankumatu, truu oma isamaale, kommunistlikule parteile ja nõukogude valitsusele ja kes tunneb teravasti vaenlast ning on valmis teda lööma.

See revolutsiooniline valvsus ja viha klassivaenlaste vastu on oluline element nõukogude patriotismi kasvatamisel. Nõukogude inimene on võitleja. Sotsialismi ülesehitamisel peab võitlema põhimõttel: kui vaenlane ei alistu, siis ta hävitatakse. Tahe võita tugevneb ühes vihaga vaenlase vastu. Aga see viha ei ole väiklane kättemaks, sest ta lõppeesmärgiks on õnnelikuma elu, sotsialistliku elu kindlustamine. Niisugust klassiviha on kõige tulisemal kujul nõudnud Lenin, kõneldes „neetud kapitalismi ühiskonna“ jäänustest, mis on õigupoolest „inimkonna jätted, lootusetult mädanenud ja kõdunenud liikmed, nakatus, katk, paised, mida kapitalism on pärandanud sotsialismile. Ei või tunda ühtki halastust nendele rahva vaenlastele, sotsialismi vaenlastele, töörahva vaenlastele“ (Lenin, Teosed XXII, lk. 163).

Internatsionalism on samuti kommunistliku moraali tugev tegur. Juba enne Sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni paljastas Lenin igasuguse rahvusliku eraldumise tendentsi, samuti nn. „kultuurrahvusliku

autonoomia" reaktsioonilisust ja näitas veenvalt, et revolutsioonilise proletariaadi huvides tuleb nõuda kõigi rahvuste üheõiguslust (vt. lk. 55—57).

Kohe pärast proletariaadi võimuletulekut Oktoobrirevolutsiooni järel, 2. (15.) XI 1917, avaldasid Lenin ja Stalin oma allkirjaga „Venemaa rahvaste õiguste deklaratsiooni“, millega kuulutati, et Nõukogude võimu rahvuspoliitika eesmärk on — Venemaa rahvaste vabatahtlik, aus, vastastikusel usaldusel põhinev liit. Selle deklaratsiooniga tunnustati kõigi rahvaste üheõiguslus ja iseseisvus ning kaotati kõik rahvuslikud eesõigused.

30. XII 1922. a. loodigi Lenini ja Stalini algatusel Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit, mis on rajatud kõigi Nõukogudemaa rahvaste vennalikule sõprusele ja koostööle. Stalinlik Konstitutsioon kinnitas uuesti seda suurt põhimõtet, millega on ka tõestatud leninlik-stalinliku internatsionalistliku rahvusliku poliitika hiilgav võit.

Kogu õppe- ja kasvatustööd peavad Lenini õpetuse järgi kandma internatsionalismi ideed. Nõukogude kool peab lastele näitama, et töörahvast kõigist rahvustest ja rassidest seovad ühised huvid võitluses kurnajate vastu; et töötaval rahval mitmest rahvusest ja rassist ei ole mingisuguseid vastuolusid, et nende ühiseks vaenlaseks on kapitalism, et võitluses selle vaenlasega on tarvilik rahvusvaheline solidaarsus jne.

Kasvatades noorsoos lugupidamist ja armastust teisest rahvusest töötava rahva vastu peab nõukogude kool välja juurima kõik elemendid, mis sisaldavad rahvuslikku piiratust, šovinismi ja hoolimatust teisest rahvusest inimeste suhtes. Lapsed ja noored peavad teadma, et meie maal töörahvas igast rahvusest — venelased, ukrainlased, valgevenelased, grusiinlased, tatarlased, uzbekid, baškiirid, edasi eestlased, lätlased, leedulased, moldaavlased ja teisedki rahvad — ühisel jõul, Lenini-Stalini partei juhtimisel kukutasid mõisnike, kulakute ja kapitalistide võimu ja löid sotsialistliku maa.

Õppe- ja kasvatustööga koolis tuleb sisendada lastesse arusaamist vajadusest, et „proletaarlased ja poolproletaarlased mitmesugustest rahvustest üksteisele läheneksid ühiseks revolutsiooniliseks võitluseks mõisnike ja kodanluse võimu kukutamiseks“ (Partei programmist).

Õppetöös leidubki häid võimalusi internatsionalismi kasvatamiseks, eriti ajaloo, maateaduse ja kirjanduse tundides.

Lenin on ka seda õpetanud, et noort sugupõlve tuleb kasvatada seltsimehelikkuse ja kollektivismi vaimus, nii et ta õpiks täieliselt „pühendama oma tööd, oma jõudu ühisele asjale“ (Lenin, Teosed XXX, lk. 415).

Nõukogude inimene on sotsialistliku ühiskonna liige, kes peab mõistma selle ühiskonna huve ja püüdma oma isiklike huve siduda ja

kooskõlastada üldsuse, kollektiivi huvidega. Kollektiivsus on sotsialistliku tootluse ja tööstuse alus, ta on ka suure tähtsusega tegelikus elus, ühiskondlikus tegevuses ja koolielus.

Kommunismi ülesehitamine ja kindlustamine on raskem ja keerulisem töö kui vana kapitalistliku ühiskonna hävitamine, sest klassivõitlus ei ole sellega lõppenud — ta on muutnud ainult oma kuju. Et kasvavast sugupõlvest saaksid vankumatud kommunismi ülesehitajad, peab temas arendama ka kommunistlikke iseloomujooni: algatusvõimet ja põhimõttelisust, järjekindlust ja visadust, julgust ja otsustavust võitluses ülesseatud eesmärkide saavutamiseks. Lenin ütleb, et need bolševistlikud omadused tekivad ja karastuvad just võitluses vana kapitalistliku korra vastu, võitluses eksploatatorite, egoistide ja väikeomanike vastu, võitluses „selle psühholoogia ja nende harjumuste vastu, mis ütlevad: ma taotlen oma kasu, aga muu ei puutu minusse“ (Lenin, Teosed XXX, lk. 412).

Kommunistliku kasvatus üheks ülesandeks on veel otsustav võitlus vana ühiskonna jäänustega ja nende kahjulike eelarvamuste, kommete, harjumuste ja vaadetega, mis on säilinud vana korra pärandina. Üks seesuguseid jäänuseid on usk. Seepärast on võitlus usu vastu lahutamatu osa töötava rahva kommunistlikus kasvatuses.

„Usk on oopium rahvale — kirjutab Lenin — see Marxi väljendus on nurgakiviks kogu marksistlikule maailmavaatele usuküsimuses. Kõiki kaasaegseid usundeid ja kirikuid, kõiki ja igasuguseid usulisi organisatioone käsitleb marksism kodanliku reaktsiooni organitena eksploatatsiooni kaitseks ja tööliklassi uimastamiseks“ (seals. XIV, lk. 68).

Koolil on tähtis osa usuvastases kasvatuses. Ta peab teostama seda kogu oma kasvatus- ja õppetöös, arendades noortes sõjaka ateismi vaimu. Lenin on aga õpetanud, et võitlus usu vastu peab olema ideeline ja konkreetses ühenduses klassivõitluse praktikaga, mis püüab hävitada religiooni sotsiaalseid juuri. Niihästi rahvamasse kui ka noori on tarvis tutvustada mitmesuguste nähtuste ja tõsiasjadega mitmesugustelt elualadelt, „läheneda neile nii ja teisiti selleks, et neid huvitada, neid äratada religioosest unest, ergutada mitmest küljest mitmel viisil jne.“ (seals. XXVII, lk. 184).

Lenin ei ole jätnud tähele panemata ka kõlbelise kasvatus meetodeid. Lastele ei või ainult jutlustada magedat moraali ja anda kõlbelise käitumise reegleid, jättes need selgitamata konkreetsete kujukate näidetega ja sidumata tegeliku eluga. Seesugune kasvatusviis oleks kõlbmatu ja tal puuduks täiesti eluline jõud. Kui aga iga kõlbluse nõue ja norm leiab kinnitust faktidega ajaloost ja elavast tegelikkusest ja kui lastele näidatakse, kuidas nende isad-emad elasid mõisnike ja kapitalistide

surve all, kuidas on piinatud neid, kes julgesid alustada võitlust eksploateerijate vastu, ja kui palju ohvreid nõuab võitluse jätkamine, et kättevõidetut kindlustada, — siis lapsed mõistavad kommunistlikku moraali ja kasvavad üles kommunistlikus vaimus (vt. seals. XXX, lk. 413).

\* \*

\*

Käesolevas kirjutuses käsitletakse Lenini õpetust kommunistlikust kasvatuses eeskätt koolikasvatuse vaatevinklist. Kuid Lenin on kõige tõsisemat tähelepanu pühendanud noorsoo kommunistlikule kasvatuses üldse. Lenin, nagu ta suured eelkäijad Marx ja Engels, samuti ka Lenini-Stalini partei, näeb noortes revolutsionääride vanema põlvkonna järeletulijaid, proletarise klassivõitluse tulevikku, kommunismi ülesehitajaid. Seepärast hoolitses Lenin väga palju töötava rahva noorsoo kasvatuses eest revolutsioonilises vaimus, organiseeris noorsoo revolutsioonilist liikumist ja töötas välja kasvava sugupõlve kommunistliku kasvatuses teoreetilised alused. Oma ajaloolises kõnes „Noorsooühingute ülesanded“, mida eelnevas on sageli tsiteeritud, määras Lenin geniaalse ettenägevusega aastakümneiks Kommunistliku Noorsoo Ühingu ülesanded ja arendas kommunistliku kasvatuses programmi esimese sotsialistliku maa võiduka arenemise tingimustes. See kõne on suurejooneline kokkuvõte kõigest sellest, mis marksistlik pedagoogika on juurde võitnud pärast Marxi ja Engelsi surma Lenini, Stalini ja bolševike partei võitluses tulemusena pedagoogilisel rindel. Selles kõnes on näidatud sügava veenvusega ajalooline ja ühiskondlik tarvidus kasvatada noori kommunistlikus vaimus kommunistliku ühiskonna ülesehitajaiks.

Kirjandust (peale tekstis näidatud allikate):

1. Статьи и отрывки из произведений В. И. Ленина по вопросам народного просвещения и школы (1938).

2. Д. Г. Попов. Речь В. И. Ленина на III съезде РКСМ и педагогическая наука. „Советская Педагогика“ 1940, № 11/12.

3. Н. А. Петров. К вопросу о политехническом образовании. Там же, 1939, № 6.

4. И. Б. Селиханович. Основы воспитания коммунистической морали. Там же, 1940, № 7.

5. Н. И. Болдырев. К вопросу о нравственном воспитании в школе. Там же, 1939, № 1.

## Kujutelmade ring nõukogude lastel,

võrreldes revolutsioonieelsete laste omaga.

Mõned uurijad, kes on tegutsenud laste kujutelmade uurimisega, on kindlaks teinud, et kujutelmade hulk, milledega maalaps enne revolutsiooni kooli astus, oli kõigest 300 kuni 500. Keskkooliõpilasil aga esimesel õppeaastal, s. o. pärast algkooli lõpetamist, tõusis see kujutelmade pagas juba 1500-ni.

Nende arvuliste andmete kõrvutamisest nähtub kujutelmade vaesus maalastel enne revolutsiooni ja kooli määratu suur mõju laste kujutelmade ringi avardamises.

Ennerevolutsiooniaegne kool aitas töötava rahva lastele vähe kaasa nende kujutelmade rikastamiseks, sest et enamik neist kas üldse ei käinud koolis või lahkus sealt pärast paariaastast õppimist.

Peagu kõik talulaste kujutelmad piirdusid enne revolutsiooni nende vahenditust ümbrusest saadud tähelepanekutega. Ent vana tsariaegne maaelu oli väga primitiivne ja vaene muljetest. Selle tagajärjeks oligi mõistete ja kujutelmade erakordselt kitsas ring tsariaegse Venemaa talulastel.

Pärast sotsialistlikku Oktoobrirevolutsiooni, kui lapsed said kirjaoskajaiks ja elu läks kaugelt mitmekülgsemaks ning keerulisemaks, laienes laste huvide, teadmiste ja kujutelmade piirkond suuresti, ja seda peagu kõigis ta sektoreis.

Näiteks: tunduvalt on nüüdsete laste keskel vähenenud usulis-ebausklike kujutelmade hulk, mis enne täitsid määratu koha maalaste hingelus; kitsenenud on ka nende kujutelmade sektor (mõisnik, mõisa, kõrts, kaupmees, rent jne.), mis endistele lastele olid kaasaegsed mõisted, kuid mis praegustele on muutunud ajaloolisteks. Nüüdseil lastel on vähenenud suguluse kohta käivate mõistete hulk: neile on omased vaid kõige lähimate sugulaste (isa, ema, õed, vennad) mõisted, kuna endised lapsed pidid teadma kaugelt keerulisemat ja mitmeharulist sugulussuhete võrku. Lõppeks kujutelmad tööst ja tööprotsessidest nõukogude lastel, kes koolis õpivad, kuid kehalist tööd kas üldse ei tee või teevad palju vähemal määral kui tööliste lapsed enne revolutsiooni, on selles sektoris nüüdseil lastel arvult piiratumad ja laadilt ebamäärasemad.

Kõigis muudes sektorites on laste kujutelmade ring tugevasti laienenud.

Eriti on avardunud ühiskondlik-poliitiliste kujutelmade ring. Gaivronski, kes on uurinud sõnade, esemete ja mõistete teadmist nüüdsete nõukogude laste ja noorsoo juures, on kindlaks teinud, et „esimesel kohal õigete vastuste hulga poolest seisab teadmiste sektor, mis käivad ühiskondliku elu kohta...“<sup>1)</sup>.

Mõnede tähtsamate ühiskondlik-poliitilist laadi kujutelmade võrdlemisel vaatleme seda erinevust enne- ja pärastrevolutsiooniaegsete laste juures.

Üks vene keele ja kirjanduse õpetaja (naisõpetaja) tütarlastegümnaasiumis oli 7-nda ja 8-nda klassi õpilastele ette pannud organiseerida kirjanduslik ring. „Tol ajal oli see niivõrd ebaharilik, et mu õpilased kohe arugi ei saanud mu ettepanekust,“ kirjutab õpetaja, „aga kui aru olid saanud, siis võtsid selle vaimustusega vastu“<sup>2)</sup>.

Niisiis õpilastel, kes keskkooli, gümnaasiumi olid lõpetamas, ei olnud mingit ettekujutust kirjanduslikust ringist ega õpilasringist üldse. Aga kellel nõukogude keskkooli vanemate klasside õpilastest ei oleks ettekujutust õpilasringidest? Ja mitte ainult ringidest, vaid ka teistest laste- ja noorsoo-organisatsioonidest — õpilaskomiteedest, pioneeride rühmadest, kommunistlike noorte organisatsioonidest? Nüüd ei või niisuguseid õpilasi leida isegi kõige mahajäänuma maakonna kolga koolist.

Võtame laste kujutelmad neile tähtsamaist kaasaegseist sündmusist, kas või sõjast. Oma autobiograafilises jutustuses kirjutab Maksim Gorki, kuidas temale ta vanaisa vastas sõja kohta esitatud küsimuse puhul.

„Aga mispärast prantslased meiega sõdisid?“ küsis vanaisalt poisike Gorki.

„No jah, sõda — see on tsaari asi, meiesuguse arusaamine niikaugale ei ulatu,“ vastas vanaisa. Ja määratu enamik endisi tööliste lapsi sai oma kodustelt — ja see oli neile ainsaks allikaks teadmiste ja niisuguste nähtuste ning sündmuste kujutelmade saamiseks, mis toimusid väljaspool nende otsest vaatepiiri — just sedalaadi vastuseid: „sõda — tsaari asi“; „sõda — see on jumala karistus“; „ei meie tea, mispärast sõditakse“.

Vanemast sugupõlvest inimesed mäletavad, et, olles lapsepõlves Vene-Jaapani sõja ja enne seda Vene-Türgi sõja kaasaeglased, nad evisid neist sõdadest kõige ebamäärasema kujutelma, mis sageli piirdus vaid sõdivate maade nimedega.

Kooliealistel nõukogude lastel on kõige laialdasemad ja selgemad kujutelmad mitte ainult sõdadest, mida nende kodumaa peab, vaid ka

<sup>1)</sup> Ajakiri „Psühholoogia“, 1928, 1. köide, 2. vihk, lk. 153.

<sup>2)</sup> Koguteos „Esimesed pääsukesed“, N. Rõbnikovi eessõnaga. Lk. 51.



neist, mis toimuvad või toimusid võõraste riikide vahel: Abessiinias, Hiinas, Hispaanias, Poolas, Saksamaal.

Nõukogude õpilaste ühiskondlik-poliitiliste kujutelmade ringi avarumisele mõjuvad peamiselt kaasa kool, ajaleht, raadio ja raamatud. Mu uurimus küsimuse kohta, mil määral vabrikutehastekoolide õpilased 5-es suuremas Moskva vabrikukoolis ajalehti loevad, tegi kindlaks, et ainult 5% õpilasi üldse ei loe ajalehti, 95% aga loeb (umbes 65% korrapäraselt, umbes 30% juhuslikumalt). Ajalehti lugevaist vabrikukoolide õpilastest  $\frac{1}{3}$  loeb üht lehte,  $\frac{2}{3}$  mitut lehte. Osa õpilastest loeb ajalehti valjusti oma kodus perekonnale ette, seletades loetut ja nõnda kaasa mõjudes poliitilise hariduse levimisele.

Samane mu uurimus toob esile ka revolutsioonilise ilukirjanduse määratud tähtsust vabrikutehastekoolide õpilaste poliitilise hariduse tõstmise alal: see kirjandusliik on neile kõige armsam, seda loeb 88% kõigest õpilastest.

Samuti kui ühiskondlik-poliitilised, nii on ka tehnilised kujutelmad nõukogude laste juures suuresti rikastunud.

Enne revolutsiooni ei näinud maalapsed peagu mingisuguseid masinaid ja tööstuslikke käitisi: viljapeksumasin ja veski olid kõik, mida nad nägid ja milledest neil ettekujutus oli peale primitiivsete põllutööriistade — saha, sirbi, adra.

Nüüd näevad talulapsed kolhoosides autot, traktorit, kombaini, elektriseadmeid, raadiot, tunnikella, tööstuslikke ettevõtteid ja võivad igal pool tähele panna vabrikuid, tehaseid jne.

Endise aja lastel polnud mingit ettekujutust lennukist, nõukogude lapsed evivad kujutelmi mitmesugustest lennukitüüpidest, valmistavad mootorlennuki ja purilennuki mudeleid ja unistavad elukutseliseks lenduriks saamisest.

Nüüd võib meie riigis sageli tähele panna huvitavat pilti, kuidas tehnika alal „muna õpetab kana“, s. o. kuidas poiss oma vanemaile seletab lennuki või auto tüüpi ja jutustab täiskasvanuile, kuidas see või teine masin on ehitatud ja kuidas ta töötab.

Meie riik, mis mahajäänud põllunduslikust maast on muutunud eesrindlikuks tööstuslikuks maaks, on nõukogude lastele võimaluse andnud näha ja tähele panna mitmesuguseid masinaid ning kõrget tehnikat ja on nõnda suuresti rikastanud laste tehnilisi kujutelmi. Meie riigis ongi palju ära tehtud laste tehnilise hariduse edendamiseks: meil töötab 750 laste tehnikajaama, üle 1000 tehnikaosakonna pioneeride majades, mitu tuhat laste tehnikaringi, kus lapsed mitte ainult ei rikasta oma tehnilisi teadmisi, vaid õpivad neid ka aktiivselt ellu rakendama, arendades

oma ulatuselt maailmas ennenähtamatut massilist lennukimudelite ehitamist ja raadio harrastamist, töötades lasteraudteedel, leiutades ja laiendades kolhooside elektrifikatsiooni, abistades kooli seadmete ja aparatuuride valmistamisel füüsikakabinettide jaoks jne.

Kange huvi tehnika vastu nõukogude laste juures ei avaldu mitte ainult tehnilise hariduse massilises maastaabis, vaid ka sellekohases lasteloomingus: nii näit. laste joonistuste rahvusvahelisel näitusel, mis korraldati Moskvas a. 1934, esines nende joonistuste põhiteemana tehnika ja maa industrialisatsioon.

See huvi tõus tehnika vastu nõukogude laste ja noorsoo keskel on üheks kõige tähtsamaks põhjuseks, miks meil edeneb tootmistehnika omandamine, töö produktiivsus ja stahhaanovlik liikumine. Üks stahhaanovliku liikumise algatajaist meie riigis, Dusja Vinogradova, jutustas: „Juba ammu enne stahhaanovlikku liikumist hakkasin püüdma laiendada oma tehnilist silmaringi. Ma lugesin rohkesti raamatuid kudumistehnika alalt, lugesin selle üle, kuidas kasvab puuvill, kuidas teda korjatakse, kuidas ta vabrikusse tuleb, kangaks muutub jne.“ Just seesuguse huvi tõusu tõttu tehnika vastu omandab nõukogude noorsugu eesrindliku tootmistehnika ja arendab laias maastaabis stahhaanovlikku liikumist.

Laste juures aga põhjustab see huvi tehnika vastu eesrindlikus tööstuslikus riigis suurt rikastumist tehniliste kujutelmade poolest.

Ka sõjalised kujutelmad on meie nõukogude laste juures suurel määral laienenud. Nõukogude lastel ja noorsool on selged ettekujutused sõjavägede ja relvade liikidest, sõdurikutsetest, nad tunnevad nii oleviku kui mineviku kuulsamaid väejuhte, neile on teada koerte ja kirjatuvide ülesanded sõjas ja samuti gaasitõrje organiseerimine.

See sõjaliste kujutelmade laienemine nõukogude laste juures on ühelt poolt seoses selle asjaoluga, et sõda on ülemaailmses ulatuses muutunud pidevaks, teiselt poolt aga sellega, et nõukogude õpilased harrastavad oma kodumaa sõjaasjandust, mille üle lehvib kuulsuse ja sangarlikkuse vaim, tunnevad suurt huvi sõjakoolide ja maaväelaste elukutsete vastu, tegelevad sõjalistes ringides, vaatavad filme sõjalistel teemadel, loevad raamatuid nende küsimuste üle, näevad kõikjal punaarmee lasi, relvi, manöövreid, peavad ühendust punaarmee osadega, korraldavad sõjalisi retki.

Laste kujutelmad ja teadmised maateaduse alal olid väga piiratud: lapsed tundsid puudulikult isegi oma maakonnalinna, kaugeltki mitte alati ei teadnud oma kubermangulinna nime ega naaberkubermangude nimesid, ei evinud peagu mingisuguseid teadmisi teistest rahvustest ja riikidest.

Nüüd aga õpivad nõukogude lapsed maateadust koolis ja ühenduses sellega on nende geograafiliste kujutelmade ring võrratult avardunud — oma kodukülast kogu maakera ulatuseni.

Sellele laste geograafiliste kujutelmade laienemisele on kaasa mõjunud ka rahvastiku ümberpaigutused meie riigis ühenduses kodusõjaga, maa industrialiseerimisega ja ümberasustamisega.

Lõppeks on geograafiliste kujutelmade avardumine nõukogude lastel seoses selle asjaoluga, et kogu nõukogude riigis toimuvad huvitavad sündmused, et geograafilised kujutelmad põimuvad sangarlike tegude ja nime-dega, et, kui võib nõnda väljenduda, „geograafia heroiseerub“ ja selle tagajärjel eri kohad Nõukogude Liidus saavad õpilastele tuttavaks ja lähedaseks. Kas on veel võimalik mitte teada Krimmi, kui seal asub üleliiduline pioneeride laager? Kas saab mitte evida kujutelma Dneprist, kui sellel toimus Dneprostroi-Dneprogesi tööstuslik epopöa? Siber on tuntud ja lähedane õpilastele peamiselt partisanide, kodusõja, ennastohverdava sangar-pioneeride Pavlik Morozovi tõttu. Kaug-Ida on saanud õpilastele tuttavaks sangarlike piirivalvurite tõttu, võitluste tõttu jaapanlastega, Čkalovi heroilise lennu tõttu. Põhja-Jäämeri, Arktis on saanud tuttavaks ja lähedaseks pärast čeljuskinate, papaninate ja sedovlaste epopöad (vägilaslugu).

Samuti ühenduses toimuvate sündmustega teistes maades saavad mitmed geograafilised kujutelmad omaseks, sellest hoolimata et nende geograafilised objektid on meist tuhandete kilomeetrite kaugusel: Abessiinia, Hispaania, Hiina.

Nõukogude laste kujutelmad kultuurist on kultuurilise revolutsiooni viimaseil aastail ka erakordselt avardunud.

Professor N. A. Rõbnikov toob silmapaistvaid fakte, mis veenvalt kõnelevad väga kitsast kultuuriliste kujutelmade ringist endise aja lastel: maalastest, kes veel a. 1924 kooli astusid, võis ainult  $\frac{1}{5}$  vastata küsimus-tele, mis on raamat, kalender ja pilt. Sõna „õpetaja“ osutus tundmatuks pooltele küsiteldud maaõpilastele<sup>1)</sup>.

Kuid nüüd, millal on teostunud üldine seitsmeaastane kooliharidus, leidub vähe perekondi, kus ei oleks õpilast ja kus lapsed ei oleks näinud raamatut, kalendrit ja pilte.

Meie lastel on kujutelmad mitte ainult õpetajast, koolist, raamatust, kalendrist ja pildist, vaid määratu enamik neist evib kujutelmad lugemis-toast, klubist, laste mängumurust, telegraafist, ajalehest, raadiost, teatrist.

See kultuuriliste kujutelmade laienemine nõukogude laste juures on ühenduses kultuurilise ülesehitamise hiiglakasvuga meie riigis, samuti ka

<sup>1)</sup> N. Rõbnikov — „Lapse keel“, lk. 65.

selle asjaoluga, et keerulisemaks muutunud ühiskondlik-poliitiline ja tööstuslik-tehniline elu on ka laste juures äärmiselt akuutseks teinud vajaduse kultuuri järele. Seda on näha kas või sellest teravast muutusest, mis on aset leidnud suhtumises koolile ja õppetööle õpilaste ja nende vanemate poolt enne ja nüüd. Kirjanik Ivan Volnov oma autobiograafilises novellis „Jutustus mu elu päevadest“ jutustab, kuidas poiss kooli astudes õpetajale edasi ütles, lootes õpetajalt kiitust, isa „saatesõnad“, milledega see poega kooli oli saatnud: „Saatana vastikuks oled sa kõigile läinud, kasi, kurat, mu silmist kooli!“ ... Nõnda suhtusid koolile ja õppetööle endise aja lastevanemad.

Nõukogude laste ja nende vanemate uut suhtumist õppetööle ja koolile võib iseloomustada see pilt, millest üks õpetlane jutustas ja mida on kirjeldanud kirjanik M. Iljin raamatus „Eile ja täna“<sup>1)</sup>. Mööda kitsast mäeteed Kesk-Aasias sõidavad ratsa eeslite seljas kümme last, nende järel sammuvad kaks kitse ja lammas, rongi lõpus ratsutab hiigla onu. Osutub, et need on algkooli lõpetanud lapsed, kes sõidavad läbi mäeseljandiku rajooni keskkoha, mis asetseb 100 kilomeetri kaugusel nende asukohast. Kolhoosnikud on neid varustanud teejuhtidega, „transpordi“ ja teemoo-naga — kitsede ja lambaga. Kui üks neid kohanud teaduslikust ekspeditsioonist osavõtja neilt küsis, kuhu nad sõidavad, vastasid kolmeteistkümne-aastased lapsed:

„Me sõidame õppima tehnikumi. Me teame vähe, me tahame rohkem teada.“

Niisiis tänu üldisele seitsmeaastasele koolikohustusele, kultuuri ja tehnika järsule tõusule, elu keerulisemaks muutumisele meie riigis on kujutelmade hulk nõukogude lastel võrreldes ennerevolutsiooniaegse Venemaa lastega võrratult laienenud ja laste teadvuse maht määratult suurenenud.

Nõukogude laste kujutelmade puuduseks pole enam see, et neid kujutelmi on vähe, vaid see, et mitmed neist kujutelmadest — nimelt need, mis õpilastel tekivad väljaspool nende isiklikku tähelepanekut ning kogemust ja on saanud raamatute ja ajalehtede lugemisest või õpetajate jutustuste põhjal, — osutuvad ebakonkreetseiks, raamatulisteks, mitte küllalt süstemaatilisteks ja elulisteks.

Selle peamise puuduse kõrvaldamiseks nõukogude õpilase kujutelmades peabki kool oma pingutused suunama: ekskursioonide, albumite, joonistuste, kino, eriti õppekino, haloskoobi, modelleerimise ja õpilase rakendamise teel tootvale ning iseseisvale tööle võib seda puudust kõrval-

<sup>1)</sup> M. Iljin — „Eile ja täna“, lk. 62-63.

dada ja laste kujutelmade kogu määratu hulga muuta konkreetseiks, selgeiks, täpseiks ja meeldivais emotsionaalseis toonides värvistatud kujutelmadeks.

Iga õppeaine käsitlemisel tunnis, ringi töödes ja ühiskondliku töö protsessides peavad õpetajad õpilastele andma juhtivaid ideid, mis õpilastel võimaldaksid nende ümber süstematiseerida oma kujutelmade tagavarad, kasvatada õpilastes võimet kiiresti rakendada oma kujutelmi teoreetiliste küsimuste ja praktiliste ülesannete lahendamisel. Siis see laste kujutelmade määratu hulk ei leba õpilaste peaaajudes surnud materjalina ja kaootilise koormana, vaid muutub omapäraseks mõistuse kartoteegiks, mis aitab paremini töötada, õppida, õigesti mõtelda, edukamalt areneda mõistuse poolest.

A. VALSINER

## Ühiskondlik-poliitiline kasvatus õppetundides.

Nõukogude kooli ülesandeks on kasvatada ja ette valmistada noorsugu kommunistliku ühiskonna ülesehitamiseks. Nõukogude kool peab varustama noorsugu selliste teadmiste ja arusaamistega, selliste tõekspidamiste ja iseloomujoontega, mis on eelduseks, et nõukogude kodanik teadlikult ja andumusega asuks sotsialistliku majanduse ja kultuuri ülesehitamisele.

Ülemineku ajajärgus kapitalistlikult süsteemilt sotsialistlikule omab erilist tähtsust koolinoorsoo ühiskondlik-poliitiline kasvatus, mille kaudu noored tehakse teadlikuks eraomandliku majandussüsteemi likvideerimise ja sotsialistliku süsteemi asemeleasemise sügavast tähendusest. Kooli õppe- ja kasvatustöö ülesandeks olgu veenda õpilasi, et kapitalistlik ühiskonnakord on oma aja ära elanud, et ta on täis antagonistlikke vastuolusid ja pahesid ning sellisena pidurdab ühiskonna ja selle tootmisjõudude arengut. Seevastu aga sotsialistlik ühiskond on vaba vaenulistest vastuoludest ja loob eeldusi majandus- ja kultuurielu harmooniliseks arenguks.

Õpilaste ühiskondlik kasvatus ja poliitilise meelsuse kujundamine sotsialistlikus suunas ei või olla juhuslik ega ainult mõne üksiku õpetaja ülesandeks. Poliitiline kasvatus koolis toimugu teadlikult ja süsteemipäraselt, läbides plaani- ja järjekindlalt kõiki kooli eluavaldusi. Ei ole

õige, kui arvatakse, et poliitiline selgitustöö tegemine koolis kuulub ainult konstitutsiooni- ja ajalooõpetaja ülesannete hulka või et on küllalt, kui hommikustel koosviibimistel või õpilasingides peetakse ettekandeid ühiskondlike küsimuste üle. Nõukogude kooli kõrgeid poliitilise kasvatuse ülesandeid ja eesmärke peavad silmas pidama kõik kooli õppejõud ja seda eeskätt oma õppeainet klassis läbi töötades ja õpilastele esitades. On ju normaalne, et õpetaja astub klassi kui tervikuga lähemasse kontakti oma õppeaine käsitlusel ja et selle kaudu teostub tema kasvatuslik mõjutus suurema osa õpilaste suhtes.

Kommunistliku kasvatuse teostamine õppeainete tundides ei tähenda aga sugugi, et õpetaja peab kalduma kõrvale oma õppeaine otsesest käsitlusest ja organiseerima kõnelusi ühiskondlike ja poliitiliste küsimuste üle, mis tema ainega pole orgaanilises seoses. Seda mitte! Matemaatika tunnis käsiteldagu ainult matemaatikat ja loodusõpetuse tunnis loodusteadust. Ainult käsitlusviis olgu marksistlik ja vastaku dialektilise materialismi nõuetele ning iga sobivat teemat käsiteldagu ka ühiskondlikust seisukohast. Seejuures jäägu õpetaja kindlalt objektiivse tõe alusele, käsitelgu ainet igakülgselt ja selgitagu nähtuste omavahelist seost ning nende tõelisi põhjusi. Töölisklassi kasvatuslikud eesmärgid ei vaja tõsiolude moonutamist ega ühekülgselt ning puudulikku käsitlust, nagu me seda tundma oleme õppinud kodanlikes koolides. Ka peetagu metoodilise juhisenähtena alati meeles, et poliitilise momendi sissetoomine tunnikäsitlusesse ei tekitaks kunstlikkuse ega vägivaldsuse muljet, vaid esineks loomuliku ja orgaanilise elemendina tunnikäigus. Ei ole tarvis alati pikki seletusi ega põhjendusi, sageli aitab paarist õpetaja lausest või mõnest üksikust märkusest, et käsiteldava nähtuse suhtes tekiks õpilastes õige poliitiline arusaamine ja oskus nähtusi õieti hinnata.

Kodanlikud pedagoogid ja koolielujuhid on eitanud poliitika toomist koolidesse. Nende arvates peab kool olema poliitiliselt neutraalne, seisma väljaspool poliitilist võitlust, seisma üle klassidest ja klassivõitlusest. Selliste seisukohtade esitamise taga peitub aga tõelise olukorra kas teadlik või ebateadlik võltsimine. Kool on olnud ikka ja alati valitsevaile klassidele noorsoo poliitilise mõjutamise vahendiks ja kui on räägitud poliitika eemalehoidmisest koolist, siis on tahetud sellega vältida võimalusi, et õppivale noorusel saaks selgitada ka töölisklassi maailmavaadet. Selle asemel on koolides arendatud kodanluse isamaalist ja rahvuslikku kasvatust, on õpilastele peale sunnitud usuõpetust, on kasvatatud töörahva riigi põlgamist ja idealiseeritud kapitalistlikke maid, moonutades ja võltsides tõsiolusid.

Töötava rahva riigis aga ei varjata ega kardeta poliitilist kasvatus- ja selgitustööd koolides. Ka selles küsimuses on töölisklass avalik ja otsekohene, nõudes kindlalt, et õpetustööga seoses kool teostaks ka noorsoo ühiskondlik-poliitilist kujundamist. Ainult et töölisklassi arusaamine poliitilise kasvatuses eesmärkidest on vastupidine kodanlusele, mõteldes selle all marksistlik-leninlikku suhtumist ümbrusse, partei ja valitsuse seisukohade mõistmist ja teadlikku kaasatöötamist kodumaa sotsialistlikule ülesehitusele nii majanduslikul kui kultuurilisel alal. Nii asendub kodanlik kasvatus kommunistliku kasvatusesega.

On selge, et kasvatuslik selgitustöö ja mõjutus ei saa olla viljakas, kui seda püütakse teha üldist laadi kõneluste ja targutuste kaudu. Kommunistlik kasvatus peab tuginema konkreetsele, olulist ning üldist tähtsust omavale faktilisele materjalile.

Vaatleme lähemalt, kuidas võiks toimuda õpilaste kasvatus kommunistlikule teadlikkusele mõningate õppeainete käsitlusel. Algame m a a t e a d u s e g a, millist õppeainet kodanlikes koolides sageli alahinnati, kuid mis Nõukogude koolis kujuneb kõrgeväärtuslikuks kasvatusvahendiks füüsilis-geograafilises, eriti aga majandus- ja antropogeograafilises osas.

Eesrindlike kapitalistlike maade käsitlus kodanlikes koolides ja õpikuis on olnud alati ilmselt ühekülgne ja tõsiolusid moonutav. On rõhutatud nende maade kõrget tehnikat, kultuuri ja kõikide kodanike ühevõrdsusel põhjenevat „demokraatiat“. Nõukogude kool peab aga paljastama kapitalistlike maade välist hiilgust ning avalikuks tegema põhilised vastuolud ja nõrkused, mis peituvad kodanlike maade ühiskondlikus elus. Peab näitama, et rikkusi omava kodanlusekihi ja jõuka töölisaristokraatia kõrval elavad laiad töölishulgad tehaseis, söe- ja rauakaevandustes raskeis majanduslikes tingimustes ja sageli ka tööpuuduses, et uhkete südalinnade kõrval laiuvad töölislinnaosad ja -asulad viletsate majade ja rõskete keldrikorteritega, ja et suurmaaomanike põldudel Ungaris, Rumeenias, Hispaanias ja mujal töötavad maata talupoegade hulgad keskaegseis tingimustes.

Kesk- ja Lääne-Euroopa nn. kõrge kultuuriga maade kodanluse jõukus ei põhjene ainuüksi kohaliku töölisklassi kätetööl, vaid neisse maadesse on kokku kuhjatud ka varandusi, mille loojaiks on rõhutatud, majanduslikult ja kultuuriliselt mahajäänud asumaade rahvad Lõuna- ja Kagu-Aasias, Aafrikas, Lõuna-Ameerikas ja mujal. Nende sadade miljonite inimeste kultuuriliseks ja majanduslikuks hüvanguks ei tee euroopa kapitalistid midagi, või teevad kõige hädapärasemal määral. Ometi produtseerivad need rahvad saaduste tagavarasid, nagu puuvilla, toorkummit, metalli,

naftat ja muud, mida nad ise tarvitavad väga vähesel määral, kuid mis on aluseks Euroopa, Am. Ühendriikide, Jaapani jt. suurtööstusele.

Asumaa-rahvaste vallutamise ja võimu all hoidmise huvides kapitalistlike riikide valitsused ei lähenda rahvaid üksteisele, vaid „jaga ja valitse“ põhimõttel õhutavad vaenu eri rahvuste (juudid ja araablased), eri usundite (Indias) ja seisuste vahel. Lõuna-Ameerikas naelsterling ja dollar omavahel võisteldes provotseerivad kohalike riikide sõdu, et sel teel haarata oma võimusesse sealseid loodusvarasid.

Käsitelles kapitalistlikke maid ei saa mööduda meelega tuletamast sõdu, mida on põhjustanud asumaade ja turgude vallutamine, või püüd vallutatud asumaid ja turgusid ümber jagada (esimene ja teine imperialistlik maailmasõda).

Võitluse ümber loodusvarade, asumaade ja turgude pärast keerlebki kapitalistliku maailma rahvusvaheline poliitika, mille kaasaegsete põhi-probleemidega saame õpilasi kontakti viia maateaduse tundides.

Kõige paremini näitab kapitalistliku korra lagunemist aga teine imperialistlik maailmasõda, mis rahvahulkade kannatuste saatel jätkab Euroopa poliitilise kaardi põhjalikku ümberkujundamist, hävitades riike, purustades suurlinnu ja sadamaid ning ära lõigates Kesk- ja Lääne-Euroopa maid nende toor- ja toiduainete baasidest.

Kapitalistlike maade rõhutatud ja eksploateeritavate rahvaste raskele olukorrale saab õpetaja vastu seada Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liidu vabade rahvaste seisukorra. Nõukogude Liidu majandus ei arene plaanitult ega stiihiliselt, ei kannata kriiside ega sõdade laostamise all, vaid elab üle hoogsat, pidevat ja harmoonilist tõusu Lenini-Stalini partei plaanikindlal juhtimisel.

Tiivustatud partei kõrgetest eesmärkidest, sooritavad nõukogude inimesed kangelastegusid õhus, kaugeil Arktika meredel, kodumaa piire kaitstes ja mujal. Õpetaja ülesanne on õpilasi tutvustada nende kangelaste tegudega, mille tulemusena on loodud uued õhuteed (Moskva-Põhja-naba-Ameerika), on õpitud tundma loodust kaugeis põhjameredes (papa-ninlased, sedovlased) jne.

Seetõttu et nõukogude inimestel ei tarvitse töötada kapitalistidele kasutoomise eesmärgiga, vaid et töötoodang kasutatakse kõikide kodanike heaolu tõstmiseks, nõukogude sotsialistlik majandus areneb enneolemata tempoga. Uued suuremõdulised tööstuskeskused, eesrindlik tehnika, kõrge kvalifikatsiooniga oskustöölised ja mehhaniseeritud põllumajandus iseloomustavad nõukogude majanduslikke saavutusi.

Nõukogude Liidus ei ole valitsevat ega valitsetavaid rahvusi, kõik rahvused on üheõiguslikud ja nende majandusliku ning kultuurilise tõusu



eest hoolitsetakse ühtlaselt. Kui kapitalistlikel maadel püütakse tõendada, et kultuuri ja tsivilisatsiooni levitamine arengus mahajäänud rahvaste hulgas on paratamatult seoses ebainimlikkude meetoditega, siis Nõukogude Liit on väljendanud suurimal määral sotsialistlikku humaansust mahajäänud rahvaste abistamisel kultuurilisel ja majandulikul alal.

Kui pöörduda eesti olude juurde, siis maateaduse õpetajail on võimalus faktiliste andmete alusel näidata, et kodanlus ei suutnud lahendada ühtki põhilisemat majanduslikku probleemi. Nii ei lahendatud lõplikult töötava talurahva kõige valusamat küsimust — maaküsimust, kuna pärast kodanluse maareformi esines külades endiselt palju maata või vähese maaga inimesi. Eesti talumeest ekspluateerisid kapitalistid Lääne-Euroopa suurlinnades, kuhu veeti põllumajandussaadusi, eesti tööstus oli kasutada rahvusvaheliste suurkapitalistide käes, samuti pangandus ja kaubandus. Eesti iseseisvus oli vaid näilik.

Esitades konkreetset maateaduslikku materjali, olgu kapitalistlike maade või Nõukogude rahvaste elust, õpetaja ei või jätta tegemata koos õpilastega esitatud faktilise materjali alusel poliitilisi järeldusi, mis peavad näitama sotsialistliku süsteemi üleolekut kapitalistlikust. Ei vaja põhjendust, et õpetaja enda isiklik veendumus ja veenev esinemine on asja huvides olulise tähtsusega.

Käesolevas kirjutuses on lähemalt käsitletud maateadust poliitilise kasvatusvahendina, kuid võrdseid kasvatuslikke võimalusi pakuvad peagu kõik õppeained. Seepärast tuleb kõigil õpetajail silmas pidada algkooli õppekavade nõuet, et noortes „kasvatatagu sotsialistlikku isamaa-armastust ja šovinismist vaba töörahva-armastust, nii et noorsugu õpiks vihkama kapitalistlikku korda, võitlema selle korra vastu, lugu pidama igast töötavast inimesest, rahvusele vaatamata, ja suhtuma sügava armastusega oma suuresse isamaasse — Nõukogude Sotsialistlikku Vabariikide Liitu“.

On siiski mõistetav, et mõned õppeained, nagu ajalugu, sõjaline väljaõpe ja kirjandus, pakuvad eriti viljakaid võimalusi õpilaste poliitilise teadvuse ja meelsuse kasvatamiseks. Kuid nõukogude elule saab lähendada ka selliseid „neutraalseid“ aineid nagu matemaatika, kasutades arvutamiseks andmeid igalt elualalt, neid vastavalt kommenteerides. Joonistamise õpetajal on võimalusi valida teemasid töötava rahva elust, töö- ja pidupäevadest jne.

Kuna kogu kooli õppe- ja kasvatustöö juht ja selle eest vastutaja on koolijuhataja, siis olgu tema hooleks ja kohuseks jälgida ka, kuidas õpetajad teostavad noorte Nõukogude kodanike kasvatust oma õppeaine tundides. Samuti võetagu ka õppenõukogu koosolekuil poliitilise kasvatus-

probleeme arutlusele, et õpetajail oleks võimalus jagada kogemusi ja üksteist abistada.

Iialgi aga ärgu unustagu nõukogude õpetajad, et nende töö on k a k s peamist eesmärki: varustada õpilasi püsivate teadmiste, oskuste ja arusaamistega kooli õppeainetes ning kasvatada neist tublisid ja teadlikke nõukogude kodanikke.

## Isamaa kaitse.

(Näidistund Konstitutsioonist.)

Käesoleva tunni ülesandeks on näidata õpilasile, et meie sotsialistliku kodumaa kaitse vaenlaste vastu on iga kodaniku püha kohus, nagu ütleb Konstitutsioon. Näidete varal meid ümbritsevast elust ja kodusõja ajaloost on tarvis näidata nõukogude inimeste heroismi, kes kõikumatult kaitsevad oma sotsialistlikku kodumaad. Uhtlasi tuleb toonitada, et kodumaa armastus on lahutamatu seoses lepitamatu vihavaenuga meie maa vaenlaste vastu. Kodumaa reetmine, siirdumine vaenlase poole on raskeim kuritegu, mida karistatakse seaduse täie rangusega.

### TUNNI KAVA.

1. NSVL on kogu maailma töötajate sotsialistlik isamaa.
2. Isamaa kaitse on iga NSVL kodaniku püha kohus.
3. Kodumaa reetmine on raskeim kuritegu.

#### **1. NSVL on kogu maailma töötajate sotsialistlik isamaa.**

„Minevikus meil ei olnud ega võinudki olla isamaad. Kuid nüüd, millal oleme kukutanud kapitalismi, võim aga kuulub töötajaile, — meil on isamaa ja meie kaitseme tema iseseisvust“ (Stalin, Leninismi küsimused, 10. trükk, lk. 445).

Iga töötaja kapitalistlikus riigis, elagu ta Saksamaal, Jaapanis, Itaalias või mõnes teises kapitalistlikus riigis, teab, et ta isamaa on Nõukogudemaa.

Kommunistliku partei juhtimisel vabanes meie maa esimesena mõisnike ja kapitalistide võimu alt. Meie maal panid oma võimu kehtima

töötajad ise, nad juhivad ise oma riiki, olles eeskujuks, kuidas võib elada ilma kapitalistideta ja mõisniketa.

„See, millest unistasid ja jätkuvalt unistavad miljonid ausaid inimesi kapitalistlikes maades, on juba teostatud NSV Liidus.“

Seda näevad kogu maailma töötajad, näevad ja räägivad: meie kodumaa, meie isamaa — see on Nõukogudemaa, see on Nõukogude Liit.

## 2. Kodumaa kaitse on iga kodaniku püha kohus.

Meie kodumaad kaitseb Punaarmee, meie piire valvavad teraselt meie tublid piirivalvurid, meie isamaad kaitseb ja hoiab nõukogude valvur — Siseasjade Rahvakomissariaat.

Kogu maa tunneb piirivalvurite-võitlejate kuulsaid vägitegusid. Säästmata oma elu, nad päeval ja öösel, kuumuses ja pakases kaitsevad meie kodumaad, meie isamaad.

Uhele Kaug-Ida valvetõkke tulepunkti komandandile, Pavel Abõssovile, annetati hiljuti valitsuse poolt aumärk ja ta valiti VNFSV Ulemnõukogu saadikuks.

Ajalehed jutustavad järgmise loo sms Abõssovi teenistusest sõjaväes:

„Kord, kui alarmi peale jooksid sõdurid taigasse piiririkkujat otsima, läks Abõssov oma kaaslane — koera Valetiga — tihedasse rägastikku ja leidis vaenlase üles. Piiririkkuja püüdis end varjata ja hakkas piiri sihis jooksmas. Osava laskurina võinuks Abõssov kerge vaevaga teda surmata, kuid ta tahtis — maksku mis maksab — suurt röövlooma elusalt tabada. Vilunud spioon ja diversant jooksis üllatavalt kiiresti. Abõssov, ilma pike-malt kaksipidi mõtlemata, võttis saapad jalast, tormas vaenlasele järele ja varsti oli tema kannul. Viimasel hetkel kadus piiririkkuja kustunud tulemäe taha. Abõssov jooksis ringi ümber tulemäe ja viimaks pimeduses märkas vaenlast, kes oli enese puu taha ära peitnud. Varjates end andis Abõssov hoiatuspaugu. Piiririkkuja hakkas end kaitsma vastu tulistades, kuid tema jõud ei piisanud kauaks.

„Visake relv käest!“ käsutas Abõssov valjusti.

Vaenlane viskas revolvri käest maha. Abõssov tuli piiririkkuja juurde, aetas püssi vastu tema selga ja juhtis ta läbi taiga oma roodu juurde.“

Piirivalvur Šamsutdinov, viibides valvetõkkes Pändži jõe kaldal, märkas suurt paati, mis liikus Nõukogude kalda suunas. Olles selgusele jõudnud, et paadis on piiritagune basmačide jõuk, ootas ta ära, kuni paat lähenes 30 m kaugusele meie kaldast, ja heitis siis paati kaks granaati. Vastuks sellele avasid bandiidid paadist tugeva tule. Vastastikku laskmise

juures sai Šamsutdinov rinnast ja peast haavata. Verest tühjaks joostes jätkas ta paadi tulistamist.

Hukkunud kangelaste asemele tulevad sajad uued võitlejad — vennad, sõbrad, seltsimehed, kes on valmis oma elu kodumaa eest andma.

Vend venna eest — see on meie maal saanud tubliks traditsiooniks. Tublit piirivalvurit Mihhail Dolgopolovit, kes langes lahingus jaapanlaste mandžuurlaste vastu, asendasid tema sõbrad kodukülalt: Pankratov, Gorev, Bugakov, Černõh ja Smõšljajev. Rivist väljalangenud tubli võitleja B. Kotelnikovi asemele sõitis piiriäärsesse valvetõkkesse ta vend Pjotr; kellele juhtkond andis kätte ta hukkunud venna püssi.

„Minu vend,“ kirjutas Peeter Kotelnikov, — hukkus Nõukogude Liidu ja Mandžuuria piiril. Seepärast palun mina, Peeter Georgijevič Kotelnikov, „Toormetalli“ tehase 6. järgu lukusepp, võtta mind vabatahtlikuna vastu Punaarmee ridadesse oma maa kaitseks. Tahan oma armast venda asendada ja Nõukogude piire valvsalt kaitsta. Kohustun sõjatehnika „väga hästi“ ära õppima, saama osavaks laskuriks ja täitma auga kõiki mulle antud ülesandeid.“ Sellise kirjaga pöördus Peeter Kotelnikov seltsimees Vorošilovi poole.

Nii seisavad Nõukogudemaa tublid piirivalvurid tema piiride valvel.

Meie isamaad hoiavad ja kaitsevad kõik Nõukogude Liidu kodanikud. See on iga NSVL kodaniku püha kohus.

Meie kodanike valvsuse tõttu õnnestus paljastada väga palju vaenlasi, spioone, kahjureid ja diversante.

„23. novembril 1937 läks Kjahta rajooni, seltsimees Stalini nimelise põllumajandusliku artelli naiskolhoosnik Kuznetsov metsa puid korjama. Piiri lähedal nägi ta põõsastikus end varjavat inimest. Temale julgesti lähenenud naiskolhooslane küsis, mida ta siin teeb. Midagi arusaadamatut vastuseks pomisedes, palus tundmatu müüa temale talumehe riideid. Toonud külalise enda juurde koju, saatis naiskolhooslane oma mehe salaja lähemasse piirivalvepunkti teatama kahtlasest inimesest, ise aga hakkas ta „külalise“ jaoks riideid valmis seadma. Ei jõudnud tundmatu ümber riietuda, kui ilmusid piirivalvurid. See oli ühe fašistliku riigi suurspioon“ (P. L o ž e n i t s õ n, Kuidas hoida sõjasaladust, 1938).

Tähistades Siseasjade Rahvakomissariaadi organite 20-ndat aasta-päeva, jutustas „Komsomolskaja Pravda“ sellest, kuidas külakooliõpilased aitasid paljastada spiooni.

„Rühm õpilasi koos oma õpetajaga läks piki vastehitatud raudteeliini. Kurtes väsimuse üle, jäi õpetaja õpilastest pisut maha ja kui nad (õpilased) olid kadunud teekäänaku taha, võttis õpetaja kokkupandava meetrimõõdupuu ja mõõtis raudtee muldkeha külgvaate läbilõiget. Seda märkasid õpila-

sed Škljar ja Bobrik. Hiljem nad nägid, kuidas õpetaja, olles kõikjale ringi vaadanud, võttis kotist fotoaparaadi ja pildistas sõjaväe polügoni, mis piirnes teega. Kõigest sellest jutustasid lapsed kommunistliku noorsoo rajoonikomitees. „Õpetaja“ osutus spiooniks.“

Niisuguseid näiteid ei ole vähe. Neis avaldub meie rahva armastus oma kodumaa vastu, valmidus kõikjal ja alati anda oma abi, asuda meie võitude kaitsmisele.

### 3. KODUMAA REETMINE ON RASKEIM ROIM.

Raevu ja tigidusega näevad kapitalistid meie saavutusi. Nad unistavad NSVL, selle kõigi maade töötajate eeskuju, likvideerimisest, julgemata astuda avalikku võitluse sotsialismimaaga.

Kapitalistlikud riigid saadavad meile spioone, palgalisi agente, trotskiste-buhharinlasi, et nad sooritaksid diversioone, tapmisi, spionaazi.

Trotskistidel, buhharinlastel, zinovjevlastel ja teistel põrgulistel õnnestus surmata nurga tagant bolševike partei parim poeg, nõukogude rahva parim sõber — seltsimees S. M. Kirov. Kasutades südametuid arste, õnnestus neil tappa smd A. M. Gorki, V. P. Menžinski, V. V. Kuibõšev.

„Aga kuigi neil õnnestus seal või siin pidurdada meie tööd, siiski meie tööstuse ja transpordi tõusu seismapanemiseks ei ole nad suutelised.“ (V. M. Molotov, Aruanne Moskva Nõukogu pidulikul istungil 6. nov. 1938. a. „Izvestija“ 10. nov. 1938).

Meie partei, eesotsas meie juhi seltsimees Staliniga, kutsus valvsusele üles kogu nõukogude rahvast. Meie nõukogude luure oskas avastada ja paljastada rahva vaenlasi: spioone, diversante ja nende agente, trotskistlik-buhharinlikke reetjaid. Kõik need rahvavaenlased teenivad rahvusvahelist kodanlust.

Võitlus ei ole aga veel lõppenud ega lõpe seni, kui olemas on kapitalistlik ümbruskond, seni kui töötajad ei ole võitnud kogu maailma riikides.

Seepärast raskeimaks roimaks, mis üldse on võimalik, on kodumaa reetmine.

Kodumaa reetja on see, kes murrab truudusevande, kes räägib välja riiklikud ja sõjalised saladused, kes läheb vaenlase poole üle, kes tekitab kahju meie riigi sõjalisele võimsusele, kes tegeleb spionaaziga.

Kodumaa reetmist karistab meie nõukogude seadus kõrgeima karistusmääraga — mahalaskmisega või vabaduse kaotamisega kuni 25 aastaks.

## METOODILISI JUHISEID.

Näidete varal meie kodumaa kangelaslikust kaitsmisest vaenlaste vastu, näidete varal piirivalvurite ja Punaarmee elust tuleb esile tõsta nõukogude inimeste suurimaid armastuse ja ustavuse eeskujusid oma kodumaa suhtes. Tarvis on hoolega koguda vastavat materjali ajalehtedest.

Samuti tuleb ära kasutada fakte meie suurte juhtide Lenini ja Stalini elust, kodusõja ajalooost. Palju aitab ka ilukirjanduse osav rakendamine. Eriti tuleb kasutada materjal pioneeride ja õpilaste kangelaslikkusest ja valvsusest.

### Kirjandust.

Kavas antud kirjanduse kõrval on soovitatav kasutada:

P. Loženitsõn, Kuidas hoida sõjasaladust, Voenizdat. 1938.

A. Barto, Piirivalves. Detizdat. 1938.

V. Lebedev-Kumač, „Päeval ja ööl oleme valvel“ (Sise RK võitlejate laul).

### Näitlikud vahendid.

Kinofilmid: 1) „Piirivalves“, 2) „Juhtum piiril“, 3) „Suletud piir“.

Tõlgitud raamatust „NSVL Konstitutsiooni metoodiline käsiraamat“ (toimetanud A. Foht ja N. Sikačev), Moskva 1939, lk. 105—109.

Jüri Uustalu.

## Keeleõpetuse küsimused VNFSV õpetajate vaekausil.

6. oktoobril ilmus ajalehes „Учительская газета“ Leningradi Õpetajate Edasiharimise Instituudi vene keele kateedri juhataja prof. E. Petrova artikkel pealkirja all „Õpilaste madala keeleoskuse põhjustest“. Tema arvamise järgi ei vasta vene keele õpetamine õppeaine iseloomule ja sellepärast ei saavutata soovitud tulemusi. Artikli autor tuletab meelde Partei Keskkomitee otsust, milles on öeldud: „... õpetus koolis ei anna tarvilikku hulka üldhariduslikke teadmisi“ ega valmista „täiesti keeleoskajaid (грамотных) inimesi, kes hästi valdaksid teaduse põhialuseid (füüsika, keemia, matemaatika, emakeel, maateadus jt.)“. Partei Keskkomitee on andnud direktiivi, et on tarvis suurendada keeleajaloolist osa õppekavades. Sellekohaselt tuleks siis keeleõpetuse tunnis rohkem teadmisi pakkuda rahvuslikust kultuurist, siduda keeleõpetust teadmistega kul-

tuuriajaloo ja võrdleva keeleteaduse alalt. Keeleõpetuse kavva on tarvis viia historismi elemente.

Partei Keskkomitee nõuete kiuste ei olevat vene keele õppekavadesse viidud ajaloolist käsitlemist ega olevat ka õpikud koostatud nende nõuete kohaselt. Stabiilõpikuis olevat küll ajaloolisi teateid kaunis palju, kuid neist mindavat mööda. Edasi rõhutab autor tarvidust siduda keeleõpetust elava ilukirjandusliku keelega. Keeleõpetuses tuleb õpilastele anda ka teadmisi Nõukogude Liidu rahvaste kultuurist. Rahvusliku kultuuri mõiste alla kuuluvad nii materiaalsed saavutused kui ka ta poliitiline kord, ideede ring, mis on kujunenud rahva arenemise protsessis, sest keel on kõige tihedamini seotud rahva elu ideoloogilise küljega.

Peatudes kirjalikel tööil ja õpikuil nuriseb autor, et koolides antavat väga vähe iseseisvaid kirjalikke töid, mitte rohkem kui kaks-kolm kirjan-dit ja üks-kaks ümberjutustust aastas. Partei Keskkomitee nõue leiab sellega halva rahulduse. Õpikud, eriti algkoolis, ei mobiliseeri õpetajat laiale, kultuursele õpetamisele; vastupidi, vananenud formuleeringutega, halbade näidetega, sõnavara ja tabelite kehvusega, harjutuste kuivusega juhivad õpikud õpetajat formalistlikele roobastele, õpilast aga sunnivad skemaatilisel pähe õppima „reegleid“.

Pedagoogilisest Kirjastuskeskusest arvab prof. Petrova, et see pidur-dab õpetajaskonna liikumist paremate meetodite poole. Eesrindlike õpe-tajate kogemuste ignoreerimine, uute, värskete teede kartus, äärmine venitamine uute õppeabinõude väljaandmisega — see kõik takistab kooli tõusu. Pedagoogilised õppeasutused on uutest tuultest täiesti puuduta-mata, nad hoiduvad eemale koolist ja pedagoogilisest teadusest.

\*

Nii prof. Petrova. „Учительская газета“ toimetus avab küsimuse üle poleemika, mis kestab oktoobrist detsembrini. Selle aja jooksul toob kolm korda nädalas ilmuv leht pikki kirjutusi mitmete koolimeeste sulest alates õpetajaist, lõpetades akadeemikutega.

Mainigem neist mõnesid: A. Tekutšev, pedagoogilise instituudi dot-sent, E. Korenevski, koolide instituudi teaduslik kaastööline, N. Konoplev, pedagoogilise instituudi professor, S. Jeleonski, metodist, S. Krjutškov, pedagoogilise instituudi dotsent, P. Afanasjev, professor, S. Obnorski, akadeemik, paljud õpetajad, inspektorid ja teised. Küsimust käsitlellakse õpetajate konverentsidel, ülikoolides, pedagoogilistes organisatsioonides ja mujal.

Jälgime neid arutlusi.

## Õpetajate kaadrist.

Koolihariduse tähtsuse tõus, koolivõrgu hoogus laienemine on põhjustanud suure nõudmise õpetajate järele. Koolivõrgu arenemisega ei ole õpetajate ettevalmistus suutnud sammu pidada. Olude sunnil rakendatakse koolitöösse puuduliku ettevalmistusega õppejõude. Õppejõudude ettevalmistuse forsseerimiseks on sisse seatud kodune õpetamine (заочное обучение), kuid poleemikas toodud väidetest ja näidetest selgub, et see sugune abinõu ei ole küllalt tõhus. Kodusõppijad ei saa küllaldast ettevalmistust. Koduõpingut alustanud inimesi, isegi ainult 7. klassi lõpetanud määratakse õppejõududeks, kuid tihti ei suuda need kodusõppijad sooritada eksamit esimesele kursusele ega lase end ka kustutada koduõppijate nimestikust, sest et siis vallandatakse ametist. Õpetajate koosolekuil Moskvast, Odessast arutatakse keeleoskuse küsimusi. Kümnete õpetajate kirjadest teeb leht kokkuvõtteid ja üldine arvamine on, et üks tähtsamaid keeleoskuse puudulikkuse põhjusi on õpetaja madal hariduslik tase.

Leitakse, et õpetajate ettevalmistus on puudulik, metoodiline juhtimine ja õppetöö kontrollimine on halb (E. Korenevski). Tarvis on enesetäiendamine (Gurevitš). Tarvis on suurendada nõudmisi õpetaja vastu, aga varustada teda ka heade kavadega, õpikutega ja meetoditega (V. Tihhonravov). Seni on metoodilised nõuandjad ise andnud halbu eeskujusid (N. Šarenkov), mispärast õpetajad ise ei ole alati süüdi (prof. Afanasjev).

Milliseid puudusi leitakse olevat õpetajate ettevalmistuses, selle kohta olgu toodud A. Tekutševi arvamine.

„Puudus on see, et ülikoolides lingvistilisi distsipliine ei õpetata orienteerudes koolile. Mõnedes provintsi pedagoogilistes instituutides ei ole ühtki dotsenti, rääkimata professorist. Vanasti oli õpetajate raamatukogudes palju teaduslikke raamatuid. Neid õpetaja luges ja neist jäi midagi mällu. Praegu ei saa meie õpetajad neid õppida, kirjateel isegi näha mitte. Saad väljaspool järjekorda mõneks päevaks või järjekorras poole aasta pärast. Siin on aga kõik koos kümnel leheküljel. Selle süsteemiga ei saa me kõrgesti haritud õpetajat, tõeliselt kultuurset kirjaoskajat. Kui see nii on, siis ei saa ka rahuldavalt lahendada laste kirjaoskuse küsimust, nii häid soove ja päästavaid metoodilisi retsepte kui me ka esitaksime õpetajale... Kodune, kirjateel õppimine annab nõrku tagajärgi.“ Nii A. Tekutšev'i, Moskva pedagoogilise instituudi dotsendi arvamine. Ning tema ettepanekud on:



Tõsta lingvistiliste distsipliinide taset ülikoolides, loengud olgu maksimaalselt lähendatud koolipraktikale. Saadud teadmised olgu õpetaja poolt koolis kasutatavad. Õpetajaid tuleb varustada vastava kirjandusega. Ülikooli astumisel tuleb selektsiooni suurendada. Tarvis on välja anda monograafiaid. „Õpilaste kirjaoskus on sõltuv õpetaja kirjaoskusest,“ lõpetab A. Tekutšev.

\*

Hariduse Rahvakomissar sms Potjomkin lubab kokkuvõtet tehes lähemal ajal otsustavaid samme astuda selleks, et parandada pedagoogiliste kaadrite ettevalmistust, et kohandada seda koolipraktika nõuetele.

### Metoodikast.

Poleemika algataja prof. E. Petrova oli tugevasti alla kriipsutanud historismi nõuet keeleõpetuses. See väide ei leia sõnavõtjate hulgas poolehoidu. Küsitakse, kas on igale kasvuaastale arusaadav historism. Kas üheksa-aastane laps saab aru sõnade tekkimisest? Petrova ise võtvat — ühe tema kirjatöö järgi — juba 5. klassis peaaegu ülikooli kursuse läbi. Petrova arvab, et alahinnatavat õpilaste võimeid. Juba 5. klassis olevat võimalik õppida vana vene letopisside keelt. Pilkavalt küsib Jeleonski, miks mitte alata keeleajaloo süstemaatilist kursust juba 4. klassist. Petrova keeleajalooline kallak olevat väär. See, mida propageerivat Petrova, olevat quasi ajalugu.

Õige palju arutlemist leiab küsimus, mida õieti mõista keeleõpetuse ja kirjaoskuse mõiste all. Peagu üksmeelselt jõutakse otsusele, et keeleoskus ei ole mitte ainult õigekirjaoskus.

Akadeemik Obnorski kirjutab: „Keeleõpetus ei ole mitte ainult õigekirja- ja interpunktsiooniõpetus. Õpilaste sõnavara on tarvis suurendada. Isegi üliõpilastel on keel ebaliteratuurne. Lugemiku tarvis tuleb valida ainult head lugemismaterjali. See on baas kirjandusliku keele kultiveerimiseks. Lugemike materjal ei ole rahuldav. Õpilased loevad vähe ja kirjutavad vähe. Tagajärgi annab vana kirjanduse meistrite hea lugemine klassis. Kaasaegne kool hindab vähe kirjanduse lugemist kui kasvatuse ja keelearendamise tegurit.“ (Учительск. газ., nr. 149.)

Ja V. Nikolski: „Ei ole ilukirjandust väljaspool keelt, nagu ei looda keelt ilma kirjanduseta. Ei ole tarvis konspektiks võtta ja lihtsustada ülikooli kirjandusefakulteedi kursust. Hariduse Rahvakomissariaadi kava kohaselt kirjandust läbi võttes saame rea nimesid ja raamatuid, mis on lükitud kronoloogia niidile. Õpilase ees reastuvad kirjanikud mingisugu-

seks ajalooliseks sabaks ja üksteise järel lähevad temast kolme aasta jooksul m ö ö d a. Kirjanduse arengu olemus jääb tumedaks, seda rohkem et meetodika värvib kõik ühekarvaliseks. Tarvis on põhjalikult õppida pöördelise tähtsusega tähtteoseid. Paremad mineviku pedagoogid on taotelnud sünteesi kirjanduse- ja keeleõpetuses . . . Meil on kaks meetodikat: üks keele õpetamiseks, teine kirjanduse õpetamiseks. Nende meetodikat õpetatakse lahus ja sellest tuleb, et noor õpetaja oskab küll toimetada kummagi käega eraldi, mitte aga mõlemaga koos."

Palju on sõnavõttusid otsese õigekirjaõpetuse puhul, kusjuures üldiseks arvamuseks näib olevat, et siis on sihiseadmine vale, kui pannakse rõhku ainult grammatikale ja õigekirjale ega pöörata tähelepanu üldhariduslikule küljele. Ortograafia ja interpunktsioon ei ole veel vene keel. Arvatakse, et põhiline viga on selles, et keskkoolis õpetatakse „puhast“ grammatikat, „puhast“ ilukirjandust, orienteerudes ülikooli poole, ignoreerides kasvua iseärasusi. Tehtavat nii: kistakse keel kirjandusest ja otsitakse grammatika ja kirjanduse ajaloolist sidet. Grammatiliste seaduste õppimine peaks toimuma käsikäes tegeliku keele (s. o. kirjanduslike teoste) õppimisega.

Pihta saab formalism. F. Gonobolin, koolivalitsuse inspektor, kirjutab: „Algkoolis on kaks harjutamistüüpi: ärakiri ja diktaat. Tarvitatakse vähe seletavat, hoiatavat, vaatlikku, vaba ja loovat diktaati. Koolivalitsused soovivad kuuldediktaati. Harjutusi iseseisvaks tööks ei ole. Õpilased töötavad mehaaniliselt. See on ujumise õpetamine kuival\*).“ N. Popov kirjutab: „Väga palju tehakse kontrolldiktaate. Aetakse taga formalismi, kirjandust loetakse vähe. Algkoolis õpetatagu „vene keelt“, mitte eraldi grammatikat ja kirjandust. Sõnavõttudest nähtub, et harrastatakse palju diktaate, seevastu aga kirjandeid vähe. Tuntud meetodik I. Šapošnikov sõitleb prof. Petrovat selles, et ta on nõudnud juba alguses grammatika teaduslikku käsitlemist, mis olevat ebaökoonoomne, ebajõukohane ja kahjulik. Petroval olevat palju proovdiktaate. P. ei arvestavat laste vanust ega psühholoogiat. Tundub koguni solvamisena prof. Petrova aadressil, kes on üks õpetajate edasiharimise juhte, kui Šapošnikov kirjutab, et halb kirjaoskus johtuvat õpetajate halvast meetodilisest juhtimisest. Säärased vihjeid tuleb ka mujalt.

Huvitava üksikasjana selgub koolide uurimisinstituudi vene keele kabineti juhataja Korenevski märkusest, et hariduse rahvakomissariaat olevat andnud ühtlase skeemi keeletunniks, kuid nüüd hinnatavat tundi ainult selle skeemi seisukohalt ja kõrvalekaldumist ei sallivat. Usu-

---

\*„Учительск. газета“, № 143.

tavat veel ärakirjutamise päästvasse osasse. Kirjandeid tehtavat vähe. Uldiselt ollakse kuri diktaadile.

### Õppekava.

Nagu algul märkisime, ütles prof. Petrova oma avaartiklis, et Partei Keskkomitee nõuetest hoolimata ei olevat õppekavadesse viidud ajaloolist käsitlust ega olevat õpikuid koostatud otsuste kohaselt. Sellele püütakse tuua mõnelt poolt vastuväiteid. Küsitakse, kas me ei esita õpilastele väga suuri nõudeid. Grammatikareeglid on ju väga keerulised ega lase teha iseisvaid järeldusi. Kas ei saaks lihtsustada nõudeid? Akad. Obnorski peab soovitavaks ka õppekavade korrigeerimist, kuid soovitab sisse tuua rohkem ajaloolist elementi. S. Abakumov leiab, et õppekavad ei ole ülekujutatud, pigem puudulikud. Puuduvat leksikoloogiat, puuduvat ortoeepiat, puuduvat ajalooline külge, mis olnud 1933. a. kavas. Puuduvat stiililise külge käsitlus süntaktilistes konstruktsioonides. Kontsentriiline põhimõte ei olevat hea. Ei olevat tarvis 8. ja 10. klassis seda korrata, mis on õpitud 5. ja 7. klassis.

Kuid Korenevski, kes on hariduse rahvakomissariaadis tähtsal kohal, puudutades historismi elementide suurendamise küsimust õppekavas, nagu nõuab Partei Keskkomitee, ütleb, et väga paljud õpetajad isegi ei tunne vene keele ajalugu, sest et ei ole koostatud veel ühtki käsiraamatut sel alal. „Meil ei ole keeleõpetuse metoodikat õpetajate tarvis ega ka pedagoogiliste ülikoolide üliõpilaste tarvis. Me ikka veel anname lisan-deid metoodiliste brošüüride ja instruktiivsete kirjade näol, aga ega see rahulda õpetajate nõudeid. Ka pedagoogilise kirjastuse plaan 1941. aastaks ei luba meile märgatavat paranemist raamatute kirjastamises õpetajaile,“ märgib Korenevski. (Учительск. газ. № 136)

Leht võtab kokku toimetusele tulnud lühemad kirjad ja leiab, et keele vormi peetakse tähtsaks, sõna s i s u, kõne m õ t e on unustatud. Elavat kõnet! Elavat juttu! Elavat keelt! Kirjandeid juba algusest peale!

\*

Hariduse Rahvakomissar sms Potjomkin on poleemika lõppemise puhul avaldanud, et lubamatu on praegune olukord, kus õpetajal ei ole kasutada head metoodilist käsiraamatut vene keele õpetuse alal. Ainsaks õigeks õpikute ja käsiraamatute koostamise viisiks loeb sms Potjomkin avalikku võistlust parimate õpetajate ja metoodikute juurdeõmbamise teel. Õppekavade suhtes ei olevat kaht arvamist. Nende läbivaatamise asjas käib töö, mis tuleb lõpetada 1. märtsiks.

## Õpikuist.

Poleemikas on puudutatud mitmel puhul üksikasjaliselt vene keele ortograafia, foneetika, morfoloogia iseärasusi, raskusi, ebareeglipärasusi, mis ei soodusta edukat õppimist, kuid sellest möödume mainimata kui meile praegu mitteolulisest asjast. Ka õpikute juures ei maksa siinkohal peatuda, kuna need on meile tundmata. Olgu ainult toodud mõned arvustavad pudemed õpikute kohta.

Õpikud on valesti koostatud. Nad ei ole huvitavad, on ebateaduslikud, ebatäpsed, segased. Teisele klassile määratud õpikuist on tundmatuid sõnu. Raskesti kirjutatavaid sõnu ei ole tarvilise sagedusega harjutada antud (N. Kostin). Stabiilõpikud ei ole asjakohased. Mõned reeglid on arusaadamatud isegi õpetajaile. Barhudarovi ja Dosõtševa õpik on vigane (V. Tihhonravov). Tarvis on praktilisi harjutusi asjaajamise kirjades. Õpilaste initsiatiiv on välja lülitatud. Seal kästakse „kirjutage ära!“, „tõm-make joon alla!“ Initsiatiiv ja aktiivsus jäävad kängu (V. Berezin). Õpikus on reeglina toodud terve loeng, kuid harjutusi ei ole (A. Simonov). Uliõpilastel ei ole kasutada teaduslikku kirjandust. Ulikooli raamatukogus ei ole tarvilikke raamatuid (S. Krjutškov). Näitlikkus puudub, sest et näitlikke õppevahendeid on vähe.

Lõpuks veel huvitav üksikasj. Nõukogude Liidus on kehtimas eksamite süsteem, alates juba 4. klassi lõpetamisest. Sõnavõtjate hulgast on märgata vihjeid, et eksamite aineid tuleb veelgi laiendada. Meie senises koolis on teatavasti asunud koguni vastupidisele seisukohale.

## Teadlikust lugemisest.

Alustades A. S. Puškini motoga: „Lugemine on kõige parem õppimine,“ toob Leningradi õpetaja M. Adrianova mõned huvitavad näited, kuidas muuta lugemist teadlikumaks, või õigem, kuidas õpetada õpilasi teadlikult lugema.

Õpilase edasijõudmine oleneb lugemisoskusest, loetust arusaamisest ja loetu rakendamisest praktikas. Harilikult on hea lugeja ka hea edasijõudja ja arenenum klassis.

Harilikult õpetatakse lugemist ainult kahes esimeses klassis. Alates kolmandast klassist muutuvad lugemistunnid jutlemiseks loetu teemal. Uleviimisel neljandast klassist viiendasse hinnatakse ja arvestatakse ainult õigekirja oskust, kuid oleks tarvilik kontrollida ka kuuldava lugemise oskust ja endamisi lugemist kui ka loetu edasiandmist, s. t. hinnata, kas õpilane oskab teadlikult lugeda.

Teadliku lugemise oskust tuleb õpetada juba sellest hetkest peale, kui õpilane jõuab ära lugeda esimese sõna. Seepärast ongi tarvis, et esimesed sõnad aabitsas oleksid konkreetset, lapsele lähedased ja arusaadavad ja et sõnade juures oleksid pildid. Kogemused näitavad, et kui õpilane ei saa tekstist aru, siis tal kaob tahtmine lugeda. See asjaolu kohustab õpetajat lugemiseks valima materjali, mis oleks lähedane ja arusaadav õpilastele. Seda kahjuks ei tee meie õpikute autorid.

Et täita seda lünka, võtame tarvitusele rea didaktilisi võtteid.

Meil on tööjuhatuste kaardid, lugemiskaardid, mõistatuste kaardid, kaardid tsitaatidega ilukirjanduslikest teoseist, raamatukesed reaallainelise ja ilukirjandusliku tekstiga. Aabitsa lugemisel kasutame karpi pildikestega ja karpe sõnadega, mis tähendavad asju piltidel.

Pildid on koostatud teemadel: meie puud, koduloomad, toidunõud, linnud ja muud sarnast. Õpilane peab leidma pildi ja otsima sellele vastava nimetusega kaardi või jälle kaardile leidma vastava pildi. Nii ühel kui teisel juhtumil õpilane loeb sõna ja tungib selle sisusse.

Kui lapsed hakkavad lugema pöörd sõnu ja teisi sõnu, mida on raske näidata piltidel, siis korraldame „käskluste tunni“ või „sõnade elustamise“ tunni. Need tunnid seisnevad selles, et tahvlile kirjutatakse või riputatakse sedel pöörd sõnaga käskivas kõneviisis: „Tõusel!“ „Istu!“ „Tõuske!“ „Istuge!“ jne. Lapsed peavad endamisi lugema selle sõna, sõnast arusaamist näitama esiteks tegevusega ja selle järele kuuldavalt lugema sõna. See töö sunnib õpilasi tundma, et igal sõnal on oma tähendus.

Selle järele, kuidas lapsed arenevad lugemistehnikas, juhatused mitmekesisustuvad: antakse juba kaks-kolm sõna ja lõpuks mitu tegevust. Näiteks: „Tõuske vaikselt!“ „Kõik võtke pliiatsid!“ „Võtke raamatud ja vihikud!“ Niisuguseid tunde lapsed armastavad ja mäletavad kaua. Pole tarvidust eriti tõestama hakata, et neil tundidel lapsed õpivad teadlikku lugemist.

Meil on veel tarvitusel mõistatuste loto. Õpilane võtab kaardi teataval teemal. Kaardile, mis on jagatud kuude ossa, on mõistatused kirjutatud. Õpilane loeb mõistatust, mõtleb selle üle ja siis otsib kaartide hulgast pilt-vastuse. Mõistatus õpitakse pähe ja kirjutatakse ära.

Erilise armastusega suhtuvad lapsed kaartidesse, mille ainet on tarvis illustreerida. Neile kaartidele on kirjutatud read lauludest ja luuletustest. Saades kaardi peab õpilane tähelepanelikult läbi lugema teksti, ümber kirjutama ja pärast joonistama pildi vastavalt tekstile. See tööviis aitab lapsi tunda kunstilise sõna jõudu ja arendada kirjanduslikku maitset.

Kolmandas ja neljandas klassis antakse õpilastele ülesanne iseseisvalt otsida meeldivaid ridu, väljendeid ja neid kaunistada.

Antakse näiteks teema „Kevad“. Lapsed saavad ülesande leida ilukirjanduslikest teoseist katkendeid sellel teemal ja neid illustreerida. Kuipalju ei loeta sel puhul kirjanduslikke teoseid!

Ilmekat lugemist on tarvis harjutada esimesest õppeaastast peale. Ekslik on arvamine, et lapsed esimeses klassis ei saa ilmekalt lugeda. Võtke ükskõik milline õpilane esimesest klassist, kuulake, millise ilmekusega ta jutustab oma nooremale vennale, et ta nägi „suurt, kurja koera“, ja te veendute, et iga laps võib õppida ilmekalt lugema.

Lugemistunnid on tänulikud tunnid. Nad arendavad õpilase kõnet, kasvatavad tähelepanu, rikastavad teadmistega, sunnivad ettekujutust töötama, äratavad elamusi ja tundeid.

Neil tundidel hakkavad õpilased esmakordselt taipama värsside muusikat, armastama keelt.

### **Keeleõpetuse formalistliku käsitlemise vastu.**

Muude hulgas võtab selle küsimuse kohta poleemikas sõna V. Beljaeva, keskkooli õpetaja, ja avaldab järgmisi mõtteid, mis peaksid kõiki keeleõpetajaid huvitama\*).

Keelele tuleb läheneda dialektiliselt. Meie aga (see ei ole meie auks) tõstame keeleõpetuse tunnil mõne mõttetuse Herkulese sammaste kõrgusele ja pärast imetleme naiivselt, kui õpilased avaldavad „kahetsetavat ebakalduvust“ nendeks tundideks. Ent kuidas peaksid need tunnid meeldima, kui keeles on tapetud kõik elav. Õpikuis toodud tsitaadid ilukirjandusest ei iseloomusta vähimalgi määral autorit.

Keel ei tardu uurija silma all nagu elusa koe preparaati mikroskoobi all; keel on ühiskondliku mõtlemise väljendus, samuti vaba oma arenemises kui viimanegi.

Keel saab elavaks, kui ta lahutamatuks kaasneb mõtte (tunnete) vooluga kui selle üldiselt tarvitata vorm. Oskus oma mõtet väljendada — selles on keeleoskuse ideaal. Kriipsutame alla: o m a. Sõnakujund, lausekonstruktsioon peavad viivitamatult käima mõtte jälgedes. Siin ei ole enam aega meenutada grammatilisi paragrahve, formaalsed teadmised siin ei päästa.

Mis tähendab õpetada õpilast hästi valdama keelt?

See tähendab, et kõne areng ei jääks maha intellekti arengust, et mõtte loogilised kategooriad leiaksid keeles kohe vastavad grammatilised

---

\*) „Учительская газета“, № 145.

konstruktsioonid (ja sõnavara), et vorm ja sisu oleksid tasakaalustatud. Kuidas aga talitame meie? Rääkides kujukalt, me näiteks 5. klassis paneme vaekausile niisuguse formaalsete teadmiste vihi, mis tasakaalustub ainult täiskasvanu arusaamisega. Teinekord aga talitame vastupidiselt.

Me ei arvesta õpilase ea kohaseid huve. Kuus aastat tolkneb õpilase silme ees üks raamat — grammatika, ja milline veel! Niisuguse sõnalise toiduga, millist isegi kaamel närida ei taha.

On märgatud, et 4. klassist 5-ndasse üle minnes õpilane jääb kurdiks keele vastu ega eralda lause emotsionaalset värvingut. Väga sageli ta ei tunne küsivat ega hüüdvat varjundit lauses. Miks see nii on? Sellepärast, et esimestes klassides lapsele õpetati keelt, milles puudusid lapselikud emotsioonid.

Autor toob võrdluseks ühe välismaa õpiku väikelapsele. Seal on igal leheküljel pilt, selle all tekst. Näiteks: „Vaata koera, kes jookseb roti järel. Kas saab kätte? Jookse, koerake, jookse!“

Dünaamika, tonaalsus, sportlikud emotsioonid!

Kui meie õpilane läheb tundi, siis kõik tema kirev, vikerkaarne, heledavärviline lapsemaailm jääb tänavale, koju.

Kus muistendid? Kus on sportlikud võlud? Kas on vähe võluvast lapse elus? Kuid vaadake Feoktistovi õpikut 4-ndale klassile. See on „maksuta supp vaestele usuteadlastele“ (Heine), aga mitte lasteraamat.

See on sündinud nähtavasti nii. Õpikuist on välja pühitud nukud, kassipojad, udusulgsed kanapojad ja surnud linnukesed, kellede pärast varem nutsid väikesed kasvandikud. Sellele kõigele ei ole kohta meie koolis. Aga millega, milliste uute emotsioonidega ja elamustega on asendatud väljaheidetu? Nähtavasti, side keele ja mõtlemise vahel tuleb korda seada ka siin.

Kas pöörduda tagasi linnukeste ja kassipojakeste juurde? Ketserlik mõte. Aga siiski tuleb mõelda: kuidas valmistada õpikuid nõukogude lastele?

Peaviga on selles, et me ei õpeta neile seda vene keelt, mida nad tarvitavad. Keel on ära kistud mõtlemise küljest. Otsustavalt tuleb muuta õppekava põhimõttel: igale kasvuaiale oma elav sõna ja vastav grammatiline materjal. Sellele vastavalt tuleb ümber teha ka õpikuid samal põhimõttel.

### Järeldusi.

1. detsembril peab „Учительская газета“ pika poleemika lõppenuks ja teeb kokkuvõtte, millest olulisemad mõtted olgu allpool toodud.

Kõige enne määrang, mis tähendab olla keeleoskaja. See kõlab nii. Keeleoskaja peab vabalt valdama suulisi ja kirjalikke keeleavaldusi, peab oskama lugeda ja aru saada loetust, õieti avaldama oma mõtteid nii suuliselt kui kirjalikult, tegemata kirjas grammatilisi vigu. Kuigi keele oskamine ei tähenda veel etteütluste veatut kirjutamist, vaid oma mõtete õiget avaldamist, siiski peab grammatiliselt õige kirjutamise nõue jääma õpetaja tähtsaimaks ülesandeks. Grammatilised vead õpilaste töödes peavad jääma oluliseks keeleoskuse mõõdupuuks.

Leht leiab, et õpilased tegelikul keele tarvitamisel teevad ootamatult ränki vigu. Sellepärast on vaja rohkem harrastada kirjandeid.

Halvaks lüliks keeleõpetuse süsteemis on õpetajate puudulik ettevalmistus, rängad vead õppeviisis, vigane metoodiline nõuanne ja ühtluse puudus nõudmistes. Puudub keeleõpetuse metoodika 5.—7. klasside tarvis. Sellest siis sõltuvalt valitseb keeleõpetuse tundides uskumatu igavus.

Ei või loobuda väga tähtsast treeningust üksikute sõnade ja fraaside kallal. Vanast, ennerevolutsiooniaegsest koolist on sel alal rikkaid kogemusi, mida tuleb kasutada.

Teatavasti omandatakse grammatilised alused just algkoolis (1. kuni 4. kl.). Kõik tähtsamad pedagoogid on arvamisel, et inimene peab grammatilised teadmised omandama 13—14-aastaselt, millal ta mehaaniline mälu on kõige tugevam.

Historismi nõude kohta arvab leht, et 5. ja 6. õppeaasta õpilased ei oma veel tarvilikku baasi keele võrdlev-ajaloolisele õppimisele. Siin on tarvilikud ainult mõned ekskursid tingimusega, et need tõesti aitaksid mõistetavaks teha grammatikat ja ortograafiat.

Väga tähtsaks peab leht õpilaste vabalektüüri kasutamist ja selle organiseerimist, lugedes seda aktuaalseimaks ülesandeks keeleõpetuse seisukohast.

Kahe olemasoleva käsiraamatu asemel (grammatika ja harjutuste kogu) on tarvis välja anda üks stabiilne keeleõpik suure hulga harjutustega. Aabitsaid ja lugemikke tuleb aeg-ajalt vahetada.

Ilmnenud vigade kõrvaldamiseks ja asja parandamiseks on tarvis kaastööle kokku tõmmata lai õpetajate ringkondi. Uute õpikute ja käsiraamatute hankimiseks tuleb välja kuulutada avalik võistlus.

Isikute suhtes aga, kes annavad kirjaoskamatuile välja lõputunnistusi, nõutakse vastutusele võtmist.





kirjutused üksikult õppealadelt: Arendada ja kultiveerida nõukogude patriotismi. Kasvatustöö Konstitutsiooni tundides. Nõukogude patriotismi ja revolutsioonilise internatsionalismi kasvatamine maateaduse tundides. NSV Liidu geograafiline asend ja piirid. Kasvatustöö kirjanduse õpetamisel keskkoolis. Õpilaste kunstiline looming kasvatustöö meetodina koolis. Kasvatustöö laulmise tundides. Lõpuks tuuakse päris huvitavaid näiteid õpilaste loomingust — luuletusi, lühijutte, kirjandeid.

**4. Родин, А. Ф. Внеклассная воспитательная работа в начальной школе, под ред. Е. И. Перовского.**  
(1940). 124 lk., hind 2 rubla 10 kop.

Nõukogude kool ei saa piirduda selle kasvatustööga, mida teostatakse õppetundides. Laste huvid on väga mitmepalgelised ja ulatuvad klassitunnist kaugemale väljapoole. Raske on leida niisugust teaduse, kunsti, tehnika ja spordi ala, mis ei huvitaks noori. Seepärast peab kool kõigi võimalike vahenditega ergutama ja arendama niisuguseid huve lastes ja looma selleks ka kohaseid võimalusi klassivälises töös.

Käesolev raamat (samuti koguteos) ongi abiks õpetajaile klassivälise töö korraldamisel ja juhtimisel. Sissejuhatav peatükk selgitab klassivälise töö ülesandeid kõlbelise kasvatuse alal (nõukogude patriotism, kaitsevalmidus, internatsionalism jne.) ning kunstilise ja kehalise kasvatuse alal. Edasi käsitletakse üksikasjalikumalt klassivälise töö massilisi vorme — lugemine, jutustamine, koolipeod, mängud, — eriti aga ringide tööd. Vaadeldakse järgmiste ringide tööd: kunsti-, kirjandus-, kodukoha tundmaõppimise, maateaduse-, noorte naturalistide, noorte ateistide ja tehnilised ringid. Eri peatükis selgitatakse ka klassivälise töö individuaalseid vorme. Lõpuks leiame juhatusi seinalehe koostamiseks.

**5. Перовский, Е. Антирелигиозное воспитание в начальной школе.**  
1939). 188 lk., hind 2 rubla 70 kop.

Usuvastane kasvatus on meie õpetajaskonna enamikule täiesti uudne ülesanne, mis tekitab paljudele suuri raskusi. Perovski' raamat käsitleb usuvastase kasvatustöö printsiipe, sisu ja meetodeid ja annab ka rohkesti faktilist materjali selleks tööks. Ta on ilmunud juba 3-ndas trükis, mis näitab, et seesuguse käsiraamatu järele on suur tarvidus ka Nõukogude Venes.

**Õiendus:**

„Nõukogude Koolis“ nr. 1 — 1941, lk. 3 (pildi all) on trükitud: 22. VI 1870, peab olema: 22. IV 1870. — Lk. 31 19. rida alt on: Pozoninis, peab olema: P o r o n i n i s.

Väljaandja: Hariduse Rahvakomissariaat. RK „Pedagoogiline Kirjandus“. Toimetuse kolleegium: V. Altoa, J. Kiivet, A. Raud, A. Valsiner. Vastotav ja tegevtoimetaja: J. Käis. Korrektor: J. Aavik. Toimetus: Hariduse Rahvakomissariaat, Tallinn, Tõnismägi 9. Telefon 437-85. Talitus: RK „Pedagoogiline Kirjandus“, Tallinn, Pärnu maantee 10. Telefon 412-13. Tellimishind 12 kuud — Rbl. 17.—, 6 kuud — Rbl. 8 50. Laduda antud: 29. I 1941. Trüki antud: 8. II 41. Trükipoognate arv: 4. Trükiarv: 5000 eksempl. Kaust: B 5. Paber: 73:103 cm 1/32. Trükikoja tellimise nr. 252. MB-2758. Trükikoda „Punane Täht“, Tallinn, Pikk tän. 54/58.

Печатано на эстонском языке. „Советская школа“. ГИЗ. „Педагогическая Литература“, Таллин. Типография „Пунане Тэйт“, Таллин, улица Пикк 54/58

## Õppeasutised, haridustöölised,

*tellige ja levitage bolševistlikku ajakirjandust!*

**NÕUKOGUDE KOOL** ENSV Hariduse Rahvakomissariaadi pedagoogiline ajakiri. Toob ühiskondlik-poliitilise sisuga juhtkirju ja artikleid aktuaalsete küsimuste kohta kommunistlikus kasvatuses ja nõukogude pedagoogikas. Ilmub kord kuus. Tellimishind aastas 17 rbl., poolaastas 8 rbl. 50 kop. Uksiknumber 1 rbl. 50 kop.

**BOLŠEVİK** Ajakiri käsitleb marksismi-leninismi teooriat ning parteilist tööd propaganda, agitatsiooni ja parteiehituse alal. Tellimishind aastas 11 rbl., poolaastas 5 rbl. 50 kop., veerandaastas 3 rbl. Uksiknumber 1 rbl.

**VIISNURK** Rahvalik kultuuri-, kirjanduse- ja kunsti-ajakiri. Tellimishind aastas 32 rbl., poolaastas 16 rbl., veerandaastas 8 rbl. Uksiknumber 3 rubla.

**LOOMING** EN Kirjanike Liidu ja EN Kunstnike Liidu häälekanaja. Tellimishind aastas 45 rbl., poolaastas 23 rbl., veerandaastas 12 rbl. Uksiknumber 4 rubla.

**NÕUKOGUDE KULTUUR** Sisurikas ajakiri poliitharidustöölisele. Tellimishind aastas 17 rbl., poolaastas 8 rbl. 50 k., veerandaastas 4 rbl. 50 k. Uksiknumber 1 rbl. 50 k.

**ATEIST** Usuvastase propaganda ja Sõjakate Ateistide Liidu organisatsiooni küsimusi käsitlev ajakiri. Tellimishind aastas 11 rbl., poolaastas 5 rbl. 50 kop., veerandaastas 3 rbl. Uksiknumber 1 rbl.

**RAHVA TERVISHOID** Populaarne tervishoiu-küsimusi käsitlev ajakiri. Tellimish. aastas 17 rbl., p.-aastas 8 rbl. 50 kop., v.-aastas 4 rbl. 50 kop. Uksiknumber 1 rbl. 50 kop.

**PIONEER** Ajakiri käsitleb kommunistliku kasvatuses küsimusi ja pioneeride tööd. Tellimishind aastas 5 rbl. 50 kop., poolaastas 2 rbl. 75 kop., veerandaastas 1 rbl. 50 kop. Uksiknumber 50 kop.

**MÄNG JA TÕO** Rikkalikult illustreeritud, mitmevärvitrukis lasteajakiri nooremale astmele. Tellimishind aastas 5 rbl. 50 kop., poolaastas 2 rbl. 75 kop., veerandaastas 1 rbl. 50 kop. Uksiknumber 50 kop.

Tellimisi võtavad vastu: RKK MUUGIOSAKOND, Tallinn, Pärnu 10 — 24, kõik RKK raamatukauplused, ajalehtede kontorid, postiasutused-sidekontorid ja RKK kollektiivmüügi usaldusmehed.

~~PE <sup>A</sup> / 18 2,41,2~~

Hind 1 rbl. 50 kop.